

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS PRO PÆDAGOGIKU A KRITIKU METHOD
VYUČOVACÍCH.

ŘÍDÍ REDAKČNÍ SBOR.

OBSAH: =====

	Strana
<i>V. Lankaš</i> : Učitel a škola	1
<i>J. Staněk</i> : Ještě slovo o koncentraci učiva v ame- rických čítankách	5
<i>J. Býňov</i> : O blbosti morální	11
<i>Jos. M. Kadlčák</i> : Pečujme o mládež odrůstající . .	14
<i>Jiří Mezírka</i> : O významu a důležitosti učitelského ústavu katolického na Moravě	24
<i>P. Fr. Mléčka</i> : Psychologická metoda při vyučo- vání náboženství	29
<i>Veritas</i> : List ze Slezska	36
Rozhledy:	
Rozhled vychovatelský	38
Výchova tělesná a hygiena	39
Zprávy	40

NAKLADATEL

KATOLICKÝ SPOLEK ČESKÝCH UČITELŮ NA MORAVĚ.

Z nakladatelství F. Topiče v Praze:

Dr. Panýrek: **Zdraví největší poklad.** Osení knih pro mládež svaz. 12. Vede Ad. Wenig. Nákladem F. Topiče v Praze. Za 80 hal. V zdravém těle zdravý duch! Od tělesného zdraví dítěte odvisí i zdravý duševní vývoj. Ale tělo nedospělých je vratké, jak praví autor v předmluvě k této knize, nedovede tak vzdorovati škodlivým vlivům, jež zdraví porušují, jako otužilé ústrojí dospělých. Mimo to z nerozumu a z neznalosti nebezpečí nejedna nemoc vychází, které bylo by lze ujíti, kdyby mladá duše věděla, odkud a jak jim hrozí nebezpečí. Hravost jednoho přivedla do neštěstí; děti často hrají si s nebezpečnými hračkami, ohněm atd., odvahou jež nedovede odhadnouti nebezpečí, poškodila druhého (úrazem), jiní utrpěli na zdraví špatnými žerty. Varovati, poučovati, věsti, to jsou hlavní účele této výborné lékařské knihy, psané známým a uznaným odborníkem. Autor v desíti kapitolách provází dítě životem, ukazuje mu nástrahy hroící jeho zdraví, a zároveň poučuje, jak se chovati, jak žítí, aby si zdraví otužilo, upevnilo. V první kapitole „Lékařství jindy a dnes“ lapidárními rysy zaznamenává historii lékařství vůbec. Tato stručná, avšak svěže psaná kapitola bude dojísta zdrojem poučení nejen dětem, ale i dospělým. O tom jak pečuje o zdraví svých spoluobčanů obec, poučuje kapitola druhá, jiná zas o koupání a plavání, opět jiná o zlomeninách, další o nebezpečí ohněm hry s boby atd. Krátce všeho, co dotýká se života, dítěte a mohlo by je ohroziti na zdraví, všeho tu dotčeno, o všem pojednáno a to formou mládeži přístupnou a co hlavní zábavnou. „Zábavou k poučení o základech zdravovědy“, možno právem nazvati tuto knihu, již žákovským knižnicím přibývá pravý skvost populárně vědecké knihy.

Nakladatelství I. L. Kobra v Praze:

Velký zeměpis všech dílů světa: **Amerika** seš. 76—81 seš. 50 h.

K. Kněžourek: **Velký přírodopis ptáků** seš. 28—33 sešit po 40 h.

H. A. Ioukl: **Motýlové a housenky střední Evropy** sešit 24—29 po 60 hal.

Z nakladatelství Dědictví sv. Jana Nepomuckého v Praze:

B. Jiříček: **Po stopách Boží Prozřetelnosti.** (Kniha Dědictví Svatojanského č. 104. Podíl na rok 1909 č. 1.) Cena 80 h.

Jindřich Š. Baar: **Mžikové obrázky.** Řada I. **Velké a malé děti.** (C. 105. Podíl na rok 1909 č. 2.) Cena 1 K.

Al. Dostál: **Na cestě k lepšímu.** (Číslo 106. Podíl na rok 1909 č. 3.) Cena 1 K.

Dr. Ant. Podlaha: **Posvátná místa království českého.** Díl III. (č. 107. Podíl za rok 1909 č. 4.) Cena 4 K.

Údem Dědictví se stává kdo složí 20 K jednou pro vždy. Každoročně několik knih.

Z nakladatelství „Dědictví Komenského“ v Praze:

J. A. Sikorskij: **„Vybrané stati pedopsychologické a pedopathologické“.** Přeložil M. Kozák, úvod napsal F. Cída. Ve sbírce spisů „Dítě“ 1909. Stran 128. — Cena K 2:80.

Moderní pedagogika žádá od učitelstva, aby při své vychovatelské i vyučovatelské práci přihlíželo důkladně také i k duši dítěte, aby i u jednotlivců

LEDEN 1909.

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČÍSLO 1.

V. LANKAŠ.

Učitel a škola.

(Ukázka z vychovatelských essayí C. Spaldinga.)

Věřejný výchov jest rozvážné úsilí vypěstovati ušlechtlejší pokolení lidí. Toto úsilí je nedostihle důležité, poněvadž jiné věci které podporují a pěstí národní život, jako vzrůst populace, vzrůst bohatství, hojnost potravy, pohodlí, snadnost práce a dopravy, politická, sociální a náboženská svoboda jsou jen prostředky k jednomu cíli lidského snažení, a to, udělati člověka samého soudným, silným, milujícím, uctivým, cudným a krásným.

Indie a Čína mají polovinu lidstva země a přece o ně nedbáme, poněvadž jich život je nerozumný, nepokrokový a nezajímavý. Ceníme více způsob než čísla a velikost. Mikroby jsou četnější početně lidí, a stromy lidí větší a přece jich nedbáme. Pozorujeme-li všeobecný proud a hyb hmoty, zdá se, že lidské pokolení je méně důležité než čeledě hmyzu, jež plní vzduch letního večera. Země točí se a spěchá prostorem, hvězdy se třpytí, oheň pálí, déšť padá, řeky plynou, počasí roční přicházejí a odcházejí, přinášejíce život a smrt dětem lidí, jakoby byly jen květy, jež ráno kvetou a večer umírají. Prohloubíme-li však svůj ohled, pozorujeme, že člověkovo myšlení a láska dávají hmotě její duchový prvek. její pravdu a krásu: a že on proto je vyššího řádu a větší ceny než všechny světy, jež plní bezmezný prostor nebes.

Podobně pozorujeme-li lidské pokolení samo, zdá se, že jednotlivec je bez významu; přistoupíme-li však blíže, ozřejmí nám, že právě jednotlivec vede davu k blahu neb k hoři. On zakládá náboženství, seskupuje různorodé kmeny v národy, stvořuje civilisaci, umění, literaturu a vědu. On podkopává víru a naději, nebo pozvídá množství ku vědomí přítomnosti Boží ve světě a v duši. Rača tvoří jednotlivce, jednotlivec dává stupeň a důležitost rače, jež existuje a jedná jen v něm a skrze něho.

Proto nejvyšší činnost, již národ může rozvinouti, je podporovati jednotlivce, z nichž je složen, aby vypučely v jich nitru vlastnosti, jež je činí lidskými.

jež je činí pravdivými a dobrými, krásnými a moudrymi. Toť životní úloha jednoho každého, úloha, která nikdy se nekončí, neboť ona chce neustále úsilí, silné a velikomyslné zápolení pro nejlepší. Toť to, co náboženští duchové učí, dí-li, že povinností člověkovou je, stávat se podobným Bohu — Bohu, jenž je moc, moudrost a láska v nedomyšlitelné míře, dokonalá bytost, to nejvyšší, co možno si vůbec mysliti. Toť to, co filosofové tvrdí, prohlašují-li, že člověku vlastenci činností je, aby se stával rozumný, ctnostný a ušlechtilý, aby se stával samočinný ve službě pravdy, krásy a dobra.

Ideálem je lidská dokonalost; prostředek, jímž se přibližuje, toť samočinnost. Jsme lidmi jen potud, pokud jsme samočinni. Toť to, co nás uschopňuje, abychom myslili, pozorovali a cítili; toť to, co dává nám moc, abychom mluvili, konali a kontrovali svou činnost. Tím, že povzbuzují nás k samočinnosti, působí Bůh a příroda na nás, a učitel, čině tože, vychovává. Činnost, již příroda, ponechána sama sobě, vyvolává, je hlavně fysická a živočišná.

Divoké kmeny bydlely od nepamětna pod leskem a září slunce a měsíce, viděly úsvit a soumrak a hvězdnaté nebe, kráčely kol hučícího okeánu a širých řek, zíraly na velebnost a krásu, v níž roční počasí oblačela hory a nivy a přece jich duchovní přirozenost zůstala nedotčena. Nepřestaly žíti život nízký, tápající v temnosti nevědomosti a vášně.

Je nemožno, dáti, čeho nemáme, a poněvadž příroda je bez myšlení a lásky, nemůže ze sebe probouzeti myšlení a lásku. To činiti může jen myslící duch a milující srdce. Jen ti, kdož jsou rozvinuti, vychováni a uceleni, mohou rozvíjeti, vychovávat i ucelovat jiné. Výchovný vliv každého měří se vědomostí a kulturou, jež si osvojil; a poněvadž vědění a kultura jsou živoucí a dokonalé jen v těch kdo, opravdově a vytrvale pracují na svém zdokonalení, plyne z toho, že jen ti jsou pravými vychovateli, kteří každou chvíli na to vynakládají, aby rozvíli plněji svou bytost tím, že rozmnožují moc svého vědění a konání, prohlubují a zčišťují svou moc doufání, věření a milování.

Žádné dobré dílo nebylo vykonáno lidmi, kteří nevložili v dílo svého srdce. Nejlepší dílo je možno jen těm, kteří větší rozkoš mají na tom, že činí vše dobře, veskrze dobře, než z odměny, již snad mohou obdržeti. Geniové stvořují mistrovská díla, poněvadž vkládají svůj celý život v úlohu, věří v ni a milují ji celou silou, nedbajíce toho, jaký dojem snad na jiné může učiniti. Jich umění je jim náboženstvím, integrující částí jich bytí, v níž nežijí-li, nežijí již, ale umírají. Neustávají zápasiti, poněvadž jsou vedeni a řízeni ideálem dokonalosti, jehož, byť byly jejich tvořivé schopnosti sebe větší, nikdy nedosahují. Cítí, že mohou konati ještě lepší díla, a tato naděje a důvěra udržují je čerstvy a silny. Stávají a nalézají se ve svém díle. Rostou s ním a pozvedají se s ním ku pravdě a kráse, jichž je symbolem a výrazem. Ač každý učitel nemůže býti geniem, přece každý opravdový vychovatel pracuje v tomto duchu. Je milovníkem lidské dokonalosti v sobě samém i v jiných, a má živoucí a trvalou víru ve výchov, jako ve veliký prostředek, jímž nejvyšší cíl může býti dosažen. Úvaha a zkušenost ho naučily, že to, čím je, je daleko cennější a důležitější než to co zná; že pravými výchovnými silami není jeho vědění, jeho výmluvnost, jeho takt a zručnost, ale on sám, jeho duch, jeho charakter, jeho vůle. Mají-li mladí býti vedeni, aby toužili učiti se a samočinně, hledá-li výbornosti, pak jeho osobnost, více než jeho slova, musí býti jich inspirací a vůdcem. Mají-li ve věcech výchovy býti věřící a nevěřící, jich víra musí býti živena a udržována jeho vlastní vírou. Chce-li inspirovati

velikými a vznešenými city, musí se spoléhat více na svůj život než na svá slova. Pravda a dobro jsou život; život šíří se jen životem těch, v nichž došly skutečně svého vtělení. Věřící zplozují věřící, bojovník vychovává bojovníky, milující stvořuje milující. Řečník, říkali staří, je dobrý člověk, který jest obratný v mluvení. Vychovatel, možno zase říci, je dobrý člověk, který miluje lidskou dokonalost, a který s vírou, nadějí a něžnou trpělivostí pracuje na tom, aby ji vtělil v sebe a ve své žáky. Vychovatel musí opravdu věřit ve výchovu a v jeho moc, povznést a přeměnit lidi. Vychovatel musí výchovu milovat pro tuto moc, to jest, pro něj samý; a nepracuje-li v tomto duchu, může být cvičitel, ale nikdy vychovatel.

Otázka výchovu jest mnohem jednodušší, než si ji představujeme, a většina z toho, co se mluví a píše o tomto předmětu, věc spíše zatemňuje než osvětluje. Předmětem výchovu je pěstování a vytváření síly a činnosti těla, ducha a svědomí. Tomuto cíli měl by přispívat celíčkový pochod učení. V prvním stadiu, až asi do 14 let, vůdčí ideou mělo by být živení citu. Pomáhej dítěti, aby vidělo, slyšelo a cítilo; aby žaslo, obdivovalo a ctilo; věřilo, doufalo a milovalo. Celý hmotný svět jest otevřen těm, kteří dovedou pozorovat a naslouchat; bázeň, obdiv a úcta jsou základní city, jež dotýkají se zdroje všeho vyššího života; víra, naděje a láska jsou živoucí vody, kde mladé duše s rozkoší se koupají. Moc víry je měřítkem moci lidské. Israel věřil v Boha, Řek v kulturu, Říman v zákon více než který jiný národ, který existoval; a pro tento důvod hráli tyto hlavní role v historii pokolení, a ještě dnes jsou činní i když lidé myslí a zápasí o lepší věci. V pravém slova smyslu, pravdě se nikdy ve škole neučí; duchové v ní dobře vychovaní učí se jí později svou vlastní samočinností a životní zkušeností. Vše, čemu se dítě učí, ať již to je čtení nebo psaní nebo počítání nebo i jiné věci, má výchovnou cenu jen potud, pokud budí a rozvíjí jeho duchovní přirozenost. Není abstraktního výchovu, jako není abstraktní lásky.

Výchov je životní proces, styk s živoucími bytostmi, jež na se vzájemně působí. Můžeme cvičit a pěstovat dítě jako cvičíme a pěstujeme zvíře, ale po ukončení svého díla budeme mít jen vycvičené zvíře. Budeme-li chtít učinit je člověkem, musíme je naučit pozorovat a naslouchat, obdivovat a ctít, myslit, chtít a milovat. Více závisí na tom, co milujeme a nenávidíme, v co doufáme a co milujeme, obdivujeme a ctíme, než na tom, co myslíme a víme. Výchov sám je podporován a urychlován spíše chtěním než poznáváním. Kdo má živou a pevnou vůli učiti se a milovat vše, co je veliko, pravdivo, krásno a dobro, má v sobě princip a moc, z nichž vychází výchov; a jen ti zaslouží jména učitele, kteří budí a sesilují vůli zápasit a pracovat po celý život za pravdu, spravedlnost, svobodu a světlo. Jak můžeme chtít to, čeho neznáme? Vírou, pudem to podobným pudu, který vede stádo ke zdrojům ležícím uprostřed pouště; a to probouzení a věsti, toť velikou úlohou učitelovou.

Existují idey, city, cíle a naděje, jež všichni mají za pravé a dobré! Leží v kořeni lidského života a charakteru, a odvraceti se od nich ve výhodném procesu, znamená, ne vychovávat, ale porušovat. Ten, kdo budí a potvrzuje víru u svých chovanců v nedocenitelnou cenu intelektuální a mravní moci, je nejlepší vychovatel; neboť on obrací jich veškerou energii k životnímu dílu samočinnosti. A toť nejvyšší cíl, neboť každý, kdo samočinně se učí a koná to, co je pravdivo, dobro a krásno ve svém soukromém i veřejném životě, má výchov a neustává se vychovávat. Je nemožno toužit po tom, čeho

potřebu nepocíujeme; a tak je i nemožno buditi a rozněcovati mláď ku víře v nejvyšší cenu poznání a ctnosti, nevzbudíme-li v ní vědomí, že jsou pro ni nekonečně nutny a potřebny. Můžeme doufati, že bavíme líčením hrdinských bojů velikých a dobrých duší ty, jichž jedinou jest myšlenka rozkoše jen smyslové a zvířecí? Bude mítí zápasník zájem o nějakého filosofa? Lakomec o nějakého básníka? Touha zplozuje touhu, naděje inspiruje naději, víra stvořuje víru, a má-li učitel býti vychovatelem, musí býti zápasníkem o vědění a ctnost, milovníkem lidské dokonalosti, musí věřiti v účinnost správně řízeného úsilí. Příklad má větší výchovnou cenu každé možné slovné instrukce, a moudrý, pevný, laskavý, trpělivý, přesný a milující muž nebo žena ve škole může více učiniti, než by v ní mohl vykonati dokonalý řečník.

Jako duch a ne tělo je člověk. tak učitel a ne budova je škola; hmotné její složení a uspořádání je tu poměrně bezvýznamno. Největší vychovatel, jaký se kdy na zemi objevil, vyučoval a vzdělal své žáky chodě s nimi po osamělých cestách, nebo sedě s nimi u pramene nebo na svahu pahorku, nebo stoje ve výklonu rybářského člunu. A Sokrates, tento světový učitel, učil všude, kde našel posluchače, na rohu ulice nebo v gymnasium, nebo na veřejné silnici. Takovým učitelem též byl sv. Pavel, ono veliké a heroické srdce, jehož hluboké přesvědčení o životodárné a nezbytné povaze pravdy učinilo z něho nevolníka pravdy. Dejte pravému muži nebo pravé ženě dlouhou kabinu a boží dílo bude konáno; postavte cituprázdné a duchaprázdné učitele do mramorových paláců a oni všichni budou tím beznadějněji zavlečeni ve stroj, který ničí život. Návštěvníkům našich měst a osad ukazujeme s chloubou imponantní školské budovy. Podobáme se bohatým lidem, kteří ukazují své knihovny, kteří se vychloubají vazbami knih a nádhernými edicemi. Jest-li někde, pak tu neměli bychom hleděti na nádobu, nýbrž měli bychom zkoumati její obsah. Veliký dům málo se nás týká; způsob života v něm pěstěný je však pro nás věci předuležitou a o tom hmotná stavba a složení nemůže nám dáti nejmenšího pojmu; nebo nemohu říci, že tyto veliké budovy, v nichž na pět set nebo tisíc dětí je směstnáno, jsou překážkou dílu učitelův a chovancův? Kdokoliv projel našimi západními státy, zpozoroval malé školní budovy, stojící o samotě v rohu pole. Není tu stromu, který by je kryl, není tu kvítka, jež by se na ně usmívalo. Farmářova stodola půl míle odtud je pěkněji postavena a stojí na výhodnějším místě. Věnuje snad on a jeho sousedé více myšlení na chov a povznesení svého dobytka než na výchov svých dětí, jako jsou pozornější na stav a vzhled, běží-li o jich domácí zvířata, než běží-li o jich vlastní plémě? Možno, že tomu tak. Rozhodně však, tato školka, stěží větší kisny po střížném zboží, nad níž žádné ratolesti se nekymácejí, kol níž žádná kvítka nekvetou, poblíže níž žádné potoky neplynou. je tak jak tu stojí u pusté a špinavé cesty, v samotě a nahotě, nepohodou ošlehaná a barvy své zbavená, lepší místo pro výchov, ať již máme na zřeteli učitele nebo děti, než některá z velikých, dílnám podobných staveb.

To je v kraji, a je lépe, kde běží o zdraví a sílu ducha a těla, býti venkovským děckem a mítí příležitost pohybovati se volně v mnohotvárné přírodě, než býti chovancem paláce ve velkém městě, právě jako je lépe, ze stanoviska vychovatelova, studovati po lesích a polích zvyky hmyzu než hleděti ustavičně na nádheru výkladních oken. Čím úžeji vcházíme ve styk s přírodou, tím více se blížíme zdroji, z něhož tryská život a pravda.

(Dokončení.)

JAN STANĚK.

Ještě slovo o koncentraci učiva v amerických čítankách.

▷ 5. a 7. seš. „Vych. Listů“ r. 1909 pojednává J. Býňov o amerických metodách v čítankách a nejen. že nesouhlasí s koncentrací učiva v těchto čítankách. nýbrž má dokonce za to, že metoda koncentrační právě zavinila dnešní špatný prospěch žactva na amerických veřejných školách. Jelikož však jsem o této koncentrační metodě amer. čítanek a speciálně o čítance Oinkové podal v 1. seš. „Vych. Listů“ r. 1909 usudek opačný, chci o věci této zahájit, diskussi.

Předně podotýkám, že spor může býti pouze o čítanky pro I. škol. rok, neboť v čítankách pro vyšší ročníky jsou i u nás zastoupeny články z různých oborů vědění a všeobecně se zásada tato schvaluje. Ale i pokud se týče prvních čítanek, není americká koncentrační metoda tak neúčinná nebo dokonce i škodlivá, jak se zdá p. B. Věc tuto nutno posuzovati hodně z blízka a hlavně vzhledem k americkým poměrům.

Jest pravda sice, že veřejné školy americké nejsou ani z daleka tak dokonalé, jak se u nás v některých listech naivně deklamuje, a pravda jest také že výsledky učebné — a ovšem i výchovné — jsou na katolických školách farních mnohem lepší než na školách veřejných. To se dnes v Americe všeobecně uznává a netají se tím ani vedoucí kruhy, kde ovšem převládají živly nekatolické. Tak na př. sám předseda chicagské školní rady (School Board) Otto C. Schneider uveřejnil loni v měsíci květnu a červnu v listě „Chicago Record Herald“ několik článků, ve kterých poukazuje na celou řadu nedostatků obecného školství v Chicagu a volá po nápravě. Mezi jiným uvádí Schneider, že se děti většinou nenaučí ani správně čísti, psát a počítati, a že za posledních 23 měsíců bylo na 600 školních dětí v Chicagu v okresní nemocnici a to v oddělení pro nemoci, které zavinuje nemravnost!! A podobné poměry panují také na ostatních veřejných školách amerických. Ale příčiny neúspěchu americké veřejné školy po stránce učebné jsou jiné než koncentrace učiva v prvních čítankách.*) Kromě popletenosti anglického pravopisu jest hlavní příčinou tohoto zjevu skutečnost, že Spojené Státy nemají vlastně stabilního a tedy zkušného stavu učitelského. Učitelky (učitelů mužů je tam jen asi 5%) bývají ustanovovány pouze na rok a nemají jistoty, budou-li příštího roku školní radou znovu ustanoveny či ne. Plat až na několik velkých měst je na americké poměry malý. Za prázdniny a za dobu nemoci učitelky platu vůbec nedostávají; v nemoci, netrvá-li dlouho někde dávají plat poloviční. Také pense amer. učitelky nemají. Za takových poměrů jest ovšem pochopitelné, že se američtí mužové učitelskému povolání vyhýbají a také ženy považují je pouze za dočasné zaopatření čekající jen na vhodnou příležitost, aby je zaměnily za povolání vděčnější. Proto v Americe starších učitelek je málo, ale obvykle již po 2—4 letech učitelka buď se vdá nebo

*) Obsírněji o těchto příčinách pojednám jindy

jinde (na př. v obchodě) výnosnější místo sobě najde a povolání učitelké opustí. Tedy v době, kdy mladá americká učitelka ještě ani žádné praxe nenabyla, již opouští z pravidla školskou roli, aby učinila místo jiné, zrovna tak mladé a nezkušené kolegyni. Za takových poměrů jest samozřejmo, že americká škola státní nemůže se dodělati lepších výsledků. Naproti tomu však americké katolické školy farní netrpí tolik tímto nedostatkem, poněvadž na těchto školách vyučují obyčejně klášterní sestry, které ovšem povolání učitelkému zůstávají věrné a zcela jemu se věnují. Vyučují z pravidla 30—40 i více roků a tím takové praxe nabývají, že mladé učitelky na veřejných školách nikdy s nimi nemohou konkurovati. Bohužel však není v Americe klášterních sester dostatek, a proto vyučují někde i na katolických školách učitelky světské a pak ovšem vyvinují se poměry podobné jako na školách veřejných.

Koncentrace učiva v prvních čítankách nemůže býti příčinou neúspěchu amerických veřejných škol již také proto, že i na katolických školách farních téměř všude takových čítanek se užívá, a přece tyto školy mají výsledky dobré. I Oinkova čítanka je čítanka katolická, které se užívá pouze na katol. farních školách. Jest pravda sice, že Školští Bratři mají jinou a to výbornou metodu, kterou také v Americe s úspěchem rozšiřují. Ve Spojených Státech je dnes přes 4000 katolických obecných škol kromě vyšších katol. ústavů vyučovacích (kollejí a universit.) Americké školy farní jsou převážnou většinou v rukách řeholních sester různých kongregací, které z pravidla vyučují dle týchž method, jakých se užívá na školách veřejných.

Přihlédneme však nyní blíže ku koncentraci učiva samé, jak je zavedena v amerických prvních čítankách. Je skutečně soustava tato něčím tak nethodickým, jak se domnívá p. B. ve zmíněném článku? Myslím že nikoli. Chybou byla by jistě v tom případě, kdyby se šestiletým dětem předkládaly z různých oborů věd články tak těžké, že by jim děti nemohly porozuměti. To však se na amer. školách neděje, toho by vůbec americký praktický duch nesnesl. Předně nezačíná v Americe všude povinnost školní šestým rokem, nýbrž ve většině států teprve později (v Pennsylvanii na př. až osmým rokem.) V té době jest ovšem rozum dítěte vyspělejší než u nás nehledě ani k tomu, že budoucí americký občan jest již od útlého mládí více k samostatnosti veden. A pokud se týče obsahu a formy oněch „vědeckých“ článků, jsou články tyto — jak viděti z ukázek vyňatých z čítanky Oinkovy — tak prostince podány, že i průměrné dítě šestileté jim snadno porozumí.

Jest ovšem pravda, že účelem první čítanky jest naučiti dítky čísti a psáti. Avšak tento hlavní účel první čítanky nevyklučuje nikterak úkolů vedlejších, podřízených. Jestliže u nás vykazuje rozvrh hodin pro I. školní rok zvláštní hodiny pro čtení a zvláštní hodiny pro názorné vyučování, není přece nijakého důvodu, proč by tyto předměty nemohly se probíratí současně, proč by názorné vyučování nemohlo býti spojeno se čtením. A to se právě děje v Americe, kde není pro názorné vyučování zvláštních hodin, ale kde při čtení se vyučuje spolu i názoru. Proto jest samozřejmo, že i první čítanky musí obsahovati ilustrované články z různých oborů vědění, které však formou i obsahem musí býti přiměřeny věku dítek. Ostatně i náš Slabikář činí v tomto směru jakýsi náběh již tím, že je ilustrován a tedy i on spojuje částečně vyučování čtení s vyučováním názorným. Rozdíl jest jen v tom,

že ilustrací našeho Slabikáře je málo a pak, že jsou to ilustrace proti ilustracím na př. čítanky Oinkovy přece jen chatrné.

Koncentrace učiva v prvních čítankách jest ostatně odůvodněna také psychologicky. Vždyť vlastně celý život náš a tedy i život dítěte jest koncentricky uspořádán. Mám na mysli život dítěte v rodině před povinností školní. V běhu denního života stýká se dítě s různými zjevy a poznatky, které přijímá a prožívá nikoli v postupných, celkově vyčerpaných a ukončených řadách, nýbrž tak, jak je denní život sebou nese. Ráno se dítě pomodlí, pak snad jde do kostela, hraje si se soudruhy, tu slyší nějaký příběh nebo pohádku, tam zase matka vykládá mu něco o P. Bohu nebo mu dává mravné naučení, v zahradě, na poli a v lese seznamuje se s přírodou atd. Jak bohatý to poklad vědomostí ukládá se do duše dítěte v prvních šesti letech! A to vše přichází do duše tak, jak se to dítěti namanulo: koncentricky. Za těch šest roků výchovy rodinné navykne dítě na tuto životní praxi poznatkovou tak, že tento jednoduchý, protože přirozený postup jeho duševního vývoje stane se dítěti druhou přirozeností a sroste těsně s celou jeho osobností. A nyní pojednou přestoupí dítě práh školy a ocitá se náhle ve zcela jiném světě, ve světě, kde je den rozdělen přesně na hodiny, a kde každou hodinu učí se dítě něčemu jinému! Necítíte, jak se touto methodou prohřešuje škola proti předním zásadám dětské psychologie? Nejde ovšem o methodu samu, ale o ten náhlý přechod z methody rodinné do methody školní. Přechod ten nesmí býti příliš náhlý. I psychologicky je tedy koncentrace učiva, jak se jí užívá na školách amerických, zcela odůvodněna. Takový malý capart, který doma tatínkovi ani mamince chvilku pokoje nedá, na všechno kolem se vyptává, všechno chce vědět, proč je to, jak je to a nač je to — takový malý čipera přijde do školy americké a cítí se tam hned jako doma. Dají mu do ruky knížku plnou pěkných obrázků, kde znovu se setkává se starými známými, se vším tím, co až posud tolik jej poutalo. A znova se vyptává tatínka a maminky, co je to, proč je to a nač je to — ale vyptává se nyní i slečny učitelky, neboť v amerických školách děti jsouce k tomu vedeny daleko více se dotazují učitele než u nás. Učitelka ovšem nevdá se s dítětem, že „předbíhá“, neodbývá ho poukazem, že se k tomu později dojde, ale ochotně mu podá žádané vysvětlení, připomene však spolu dítěti, že má tam o tom obrázku také pěkné čtení a že se musí pilně učit čísti, aby si to samo také mohlo přečísti. To zajisté povzbuzuje dítě k větší pilnosti, aby co nejdříve čísti umělo, a až jednou si to „pěkné čtení“ samo bude moci přečísti, bude mít tím větší radost z toho, že umí čísti, čím více tímto novým uměním bude moci ukájeti svou dětskou vědychtivost či, chcete-li, zvědavost. Jsou to též první kroky vedoucí dítě k samostatnosti, na kterou právě amer. škola tak velký důraz klade. Dítě chtějící uhasiti svou duševní žízeň není již tolik odkázáno na své mnohdy neochotné okolí, ale na mnohé otázky, které se rojí v jeho vnímavé duši, najde si již samo odpověď ve své čítance. Tak stává se mu čítanka něčím neskonále blízkým a drahým, něčím, co mu jaksi nahrazuje první hry jeho dětství a různé ty přírodní a jiné zjevy, s nimiž již od malička se stýkalo a které vždy mladou duši jeho poutaly a na sta otázek v ní vyvolávaly.

Komenský ovšem praví: „Žádná věc hmoždění soukromému se nezůstává“. To však by o amer. prvních čítankách jen tehdy platilo, kdyby tam byly články přesahující dětskou chápavost. Takových článků však v nich není

a proto nelze mluvit o „hmoždění“ tam, kde dítě hravě nabývá nových poznatkův. Jestliže ve francouzských čítankách Školských Bratři pro I. třídu jsou jen prostá slova a věty nesouvislé, má tato metoda svou výhodu v tom, že dítě jsouc nuceno myslit pouze na písmena a nejsouc vedlejšími zájmy vyrušováno spíše dospívá k cíli t. j. ku znalosti mechanického čtení. Má však tato metoda také svou nevýhodu, jelikož takové čtení je přece jen suchopárné, dítě brzy unavuje a chuť k učení mu odnímá. Za to americká soustava koncentrační, třeba že mysl dítěte poněkud rozptyluje, má tu velkou výhodu, že zpříjemňuje dítěti čtení, že vzbuzuje v dítěti radostnou náladu a chuť ku čtení a dává mu již při prvopočátcích čtení nahlédnutí v jeho praktickou cenu. A to jest moment, který v americké výchově všude na první místo se klade. Dítě pozoruje, že učic se namáhavě čísti bývá za svou námahu jaksi odměněno radostí a uspokojením nad tím, že samo si dovedlo přečísti něco, co je na výsost zajímavá, ono vidí, že se učí čísti ne k vůli těm suchým písmenkám, ale k vůli tomu rušnému, pestrému životu, který se pod nimi tají.

Ještě však na jednu okolnost nutno tu upozorniti. Ono dodávání chuti ku čtení, zpříjemňování a oživování čtení různými obrázky a články v čítankách má tím větší význam právě u dětí anglických. Při anglickém pravopisném chaosu, kde musí děti překonávati překážky, o kterých se našim dětem ani ve snu nezdá, jest holou nemožností zaměstnávat děti celou hodinu čtením nesouvislých slov a vět. Taková metoda by byla s to utlumiti v dětech hned s počátku všechnu chuť ku čtení, a čtení stalo by se jim předmětem nejnenáviděnějším. Jest pravda sice, že anglické děti naučí se obstojně čísti teprve asi po 4 letech (a to ještě ani ne každé slovo), ale jednou z hlavních toho příčin jest — kromě zmíněného již nedostatku u osob učitelských — právě onen hrozný anglický pravopis. Metoda sebe dokonalejší nemůže se tu dodělati lepších výsledků již proto, že v angličtině nejen každá samohláska (nemluvě ani o souhláskách) má několikerou výslovnost, ale není ani vůbec řádných pravopisných pravidel, tak že učitelé nezbyvá než učiti čtení po většině praxí.

Pokud se týče jednotlivých oborů poznatkových obsažených v čítance Oinkové, vytýká p. B. zejména také *chromologii* a zavrhuje zvláště metodu, jakou v čítance Oinkové jest podána nauka o barvách. Já však myslím, že není nic přirozenějšího než naučiti děti hned v I. třídě znáti barvy. Děti přicházející do školy většinou již barvy znají až na některé méně známé barvy.

Jsou však mezi nimi i děti, které si barvy pletou. Jest tedy zcela na místě, mají-li děti také v čítance něco o barvách, A pokud se týče způsobu podání, nevím opravdu, jak prostěji a srozumitelněji by mohla nauka o barvách býti podána než jest tomu právě v čítance Oinkové, kde vedle koule červené, žluté a modré je prostičké vysvětlení: tato koule jest červená — tato koule jest žlutá — tato koule jest modrá. A i tam, kde čítanka Oinkova vysvětluje vznik barev složitých, nezůstanou vědomosti dítek kusými. Obdélníček zelený, na kterém znázorněno jest splynutí barvy modré a žluté, je tak proveden, že děti zcela dobře vidí, jak obdélníček modrý byl položen na obdélníček žlutý (okraje poněkud přečnivající). Pomocí rozpuštěných barev nebo barevnými tužkami, jak navrhuje p. B., možno ovšem podati dětem lepší názor o barvách, ale má-li samo čtení o barvách v čítance budit v duši dítěte určité představy, pak nelze věc praktičtěji zařídit než připojí-li se hned ke článku příslušné barevné vzorky. Dítě přece, čte-li v čítance, nemá vždy po ruce někoho, kdo

by mu to tak názorně vysvětlil a to, co snad jednou ve škole vidělo pěkně znázorněno, třeba již dávno zapomělo. Proč by tedy nemohla čítanka způsobem sobě přístupným přispěti k jasnějšímu názoru dítěte?

Pokud se týče té „arithmetiky“ v amer. prvních čítankách, není ta věda tak hrozná, která se tam dětem podává. Sčítání a odčítání od 1—10, tedy totéž, co mají u nás děti v první početnici — a ani ne všechno (násobení, měření a dělení tam není). Rozdíl jest jen v tom, že početnice disponuje mimo tečky a některé obrazce pouze číslicemi, kdežto v čítance Oinkové je také literně podáno, jak se ty číslice a úkony čtou. A má to v Americe tím větší význam, jelikož tam v I. školním roce ještě zvláštních hodin pro počty nemají. Nevím sice určitě, je-li tomu tak ve všech státech Unie, ale v Pennsylvanii alespoň, kde jsem měl příležitost studovati školství v 11 školních distriktech, níkde jsem na rozvrhu hodin pro I. šk. rok počtů nenašel.

Také geometrie v Oinkové čítance je právě asi tak „vysoká věda“ jako ta aritmetika. Podány tam jako vysvětlení k příslušným obrázkům několika slovy hlavní znaky a vlastnosti oněch měřických tvarů, s nimiž se dítě denně stýká při svých hrách a zábavách. Jsou to krychle (kostky na hraní, stavebnice a pod.), koule (míč) a kruh (obruč. hra na „kolo“ a pod.) Proč by tedy o těchto dětem tak známých tvarech neměla býti také nějaká zmínka v čítance?

A nyní ještě slovo o ilustracích v čítance Oinkové. P. Býňov navrhuje v první čítance obrázky perspektivně provedené a zvláště kolorované, ale za to odporučuje obrázky jednoduché, prosté kontury. Předně podotýkám — čehož jsem ve svém pojednání o čítance Oinkové neuvedl — že v Oinkové čítance nejsou vesměs obrázky kolorované a vůbec perspektivní, ale jest i tam dosti jednoduchých sice, ale umělecky provedených kontur. Kolorovaných obrázků jest tam pouze 9. Jsou-li tedy prosté kontury předností prvních čítanek, pak Oinkova čítanka rozhodně vyniká nad jiné amer. čítanky. Mimo čítanku Oinkovu mám ještě tři jiné amer. čítanky pro I. šk. rok a to čítanku Murghyovu (pro školy farní) a čítanku Peabodyovu a Hazenovu (pro veřejné školy), ale všechny tyto čítanky mají vesměs jen perspektivně provedené ilustrace, ač obrázků kolorovaných nemají. Jest však otázka, jsou-li skutečně prosté kontury v prvních čítankách lepší než obrázky perspektivní. Možno se tu vysloviti pro i contra dle toho, jaký účel se přisuzuje obrázkům v první čítance.

P. Býňov soudí, že ilustrace v čítance má býti dětem jaksi předlohou ku kreslení, k čemuž arci nejlépe se hodí prostá kontura. Já však myslím, že tento úkol obrázků čítankových jest přece jen úkolem podřízeným. Jest pravda sice, že děti si ty obrázky rády obkreslují a že mají v tom jakousi průpravu ku kreslení dle přírody. Víme ze zkušenosti, že děti rády kreslí i skutečné předměty kolem sebe jako nábytek ve světnici, domy, stromy, zvířata a pod. — tedy jakési počátky kreslení dle přírody — tím lépe tedy, mohou-li si i ze své čítanky obkreslovati lehké konturové obrázky. Nicméně však mám za to, že toto není hlavním úkolem ilustrací v prvních čítankách. Hlavním úkolem těchto obrázků jest, aby podporovaly v duši dítěte vznik jasných představ o předmětu, o kterém právě v čítance čtou. A tento úkol rozhodně spíše vyplní obrázek celý, perspektivně provedený než prostá kontura, při níž představa jest vždy nejasná. V hodině názorného vyučování lze sice tyto představy doplniti a ujasniti tím, že učitel dětem ukáže velký ná-

stěnný obraz nebo skutečný předmět. Avšak někdy to vůbec není možno, když na př. není po ruce obrazu nebo předmětu skutečného (při vypravování nějakého příběhu a pod.) nebo při četbě domácí, Tu jest vždy dobrou podporou čtení, má-li dítě ve své čítance hned po ruce zdařilé, úplně provedené ilustrace. Také obrázky kolorované v Oinkově čítance jsou dobře odůvodněny. Jablko zralé a nezralé nelze přece nikdy znázorniti prostou konturou a ani ne obyčejným, nekolorovaným obrázkem perspektivním. Ovšem ukáže-li učitel dětem skutečné jablko zralé a nezralé, mají děti názor ještě lepší než z kolorovaného obrázku, ale nutno uvážiti, že větší část roku není takových jablek po ruce (zvláště nezralých) a tu je vždy prospěšno, mají-li děti alespoň pěknou, kolorovanou ilustraci v čítance. Také obrazy papouška, vodní lilie, růže nebo dokonce americké národní vlajky byly by vždy pro děti nejasné, kdyby nebyly kolorovány. Myslím tedy, že v první čítance jsou oprávněny všechny druhy ilustrací t. j. obrázky konturové, obyčejné perspektivní i kolorované. Kontury však nemají míti v čítance převahu a mají znázorňovati jen takové předměty, které jsou dětem velmi dobře známy z denní zkušenosti, ze které si dítě snadno může nejasnou představu doplniti.

P. Býňov také vytýká, že amer. čítanky hledí v sobě koncentrovati vše možné učivo, při čemž často přestřelují. Souhlasím v tom s p. B. jen pokud se týče některých amerických čítanek, neboť všeobecně toho tvrditi nelze, zejména ne o čítance Oinkově. Jest to zajisté nerozumným přestřelováním koncentrace učiva, když na př. čítanka Hazenova předvádí dětem I. třídy i kousek m a p y, na niž jakož i v připojeném článku děti zcela vážně poučuje, na kterém bodě Spojených Států leží město Georgetown!! Taková věc jistě do I. čítanky nepatří, poněvadž to přesahuje chápavost dětí. Ale to jsou přece jen případy ojedinělé.

Jediné, v čem s p. B. úplně souhlasím, jest naprosto nesprávný a nethodický postup ve skriptologii, kde amer. první čítanky vesměs chybují. A nenašel jsem při svém studiu amer. školství ani jediné výminky, kde by užíváno bylo správného methodického postupu. Všude týž zjev: písmenům učí se dle pořádku abecedního bez ohledu na to, je-li která litera snadnější nebo těžší! Pak ovšem také to písmo v I. třídě a celkem i v ostatních třídách vypadá všelijak, jen ne pěkně. Při jedné své hospitaci na škole v St. Clairu v Pensylvánii projevil jsem sl. učitelce svůj podiv nad touto methodou a poznamenal jsem, že takto se děti nemohou naučiti pěknému písmu, ale že by bylo lépe, kdyby se začínalo jako u nás od písmen i, u, a, n, m atd. „All right, Father“, řekla slečna, „ale na tom dnes pramálo záleží, jaké má člověk písmo. Na nějakou tu poznámku do „notýska“ je to dobré a jinak beztoho se u nás všechno píše strojem. Do té doby, než ty děti dorostou, budou již míti psací stroj v každé rodině, a k čemu pak bude třeba písma? Snad na to jen, aby se lidé dovedli podepsati nebo nějakou poznámku si udělati. A to přece dovedou. Nač tedy se máme tolik malovati s písmem?“ Tímto ryze americkým „důvodem“ byl jsem ovšem nadobro umlčen.

Dle toho, co jsem svrchu uvedl, mám tedy za to, že koncentrační methoda, jak se jí užívá v první čítance Oinkově, jest zcela odůvodněna a účelu svému dobře vyhovuje.

Ostatně sám p. J. Býňov není důsledným v nazírání na tuto otázku, Uvádí totiž za hlavní důvod proti koncentrační methodě americké, že ty články z různých oborů vědění v prvních čítankách obsažené dětskou mysl

rozptylují a v mladé hlavě chaos působí. Naproti tomu však chválí metodu francouzských Šk. Bratří a líbí se mu zvláště, že v jejich slabikáři jsou jen prostá slova, delší výrazy a věty obyčejně nesouvislé. Při tom však rovněž chválí, že mají Školští Bratři již v I. třídě zaveden malý katechismus o 35 stránkách, kde mimo jiné jsou i tyto články: O tajemství incarnatione a o vykoupení, o církvi, Prikázání Boží a církevní, o milosti. Mimo to prý užívají i malé bibličky o 72 stranách, pak výtahu ze života Krista Pána, spisu o zdvořilosti, o povinnostech křesťanských a j. Jest-li tomu tak, pak by jistě dívky I. třídy na takové škole byly mnohem více přetíženy a měly by v hlavách chaos daleko větší než dívky americké užívající na př. pouze čítanky Oinkovy, kde však ve krátkých, lehounkých článkučích seznamuje se s poznatky z různých oborů života a vědění. Mimo to není také zcela pravdou, co praví p. J. B. na str. 168: „Ve Francii Šk. Bratři mají jako my u nás učebnice pro zvláštní obory různé“. Takové učebnice jsou přece u nás zavedeny pouze na školách středních, odborných a měšťanských. Na o b e c n ý c h školách máme pouze pro náboženství a počty zvláštní knihy, kdežto realie jsou vesměs zahrnuty také jen v jedné knize — čítance. A pro náboženství a počty mají také v Americe na obecných školách, kromě I. třídy zavedeny zvláštní knihy.

Jak viděti, mohou býti o různých metodách různé názory, jelikož dokonalá není vlastně metoda žádná a to snad právě proto, jak praví Tolstoj, že jest to metoda. Každá má své přednosti i své stinné stránky. Proto nesmíme žádnou metodu ani bezpodmínečně přijímati ani zavrhovati, ale zůstane vždy velkou ulohou dobrého učitele, aby hledě k individualitě žáků a k prostředí, ve kterém žijí, volil vždy metodu, která za daných poměrů nejjistěji vede k cíli.

J. BÝŇOV.

O blbosti morální.

Jes v naší době pokroku a osvěty úkazem zvláštním, že nadmíru šíří se choroby duševní. Celé země vidí se nuceny zakládati rozsáhlé chorobince a blázince, jichž náklad vyžaduje millionů peněz. Zajímavost jest pozorovati, kterak v takových ústavech přebývají učenci, kujíce plány světoborné a zločinci, kteří za chorobné byli prohlášeni na základě rozhodnutí moderní vědy lékařské; jsou to lidé, kteří namnoze mají za sebou život velmi pestrý, jako na př. německý básník Lehman, jenž skončil život svůj v Horním Döblingu u Vídně — v blázinci

Příčiny duševní choroby bývají: 1. p s y c h i c k é: přílišná námaha duševní, prudké vášně a náruživosti, hrůza, hněv, zármutek, neukojená pýcha, uražená ctízádnost, žárlivost, nešťastná láska, přepjatost politická neb náboženská, život nemravný atd.; 2. s o m a t i c k é: hysterie, nervové choroby, blednička, poranění morku atp.; 3. s m í š e n é: opilství, onanie, život spustlý¹⁾; 4. z r ů d n o s t.

¹⁾ Psychologie, PhDr. Eug. Kadeřávek, p. 317.

Zájem budí v naší době konstatovati, že intelligenti moderní (až na čestné výjimky stávají se duševně [chorobní, nikoli tak přepracovaním jako spíše zpustlým životem¹⁾]; neboť práce jejich bývají povrchní, nedbalé, k nimž není třeba mnoho duševní práce — na př. knížečky atheistických a nemravných básniček. Zápletky milostné, jež se v naší době již u mládeže vyskytují, mívají ovšem v následcích hrůzu, zármutek, žárlivost a život zpustlý. Zvláště studentstvo některých vysokých škol v ohledu tomto se vyznamenává. Se stanoviska tohoto není se čemu diviti slyšícím o samovraždách nevyspělých lidí, o různých a různých přestupcích mravních zákonů, odporu proti vrchnosti, proti Bohu, popírání Boha, soptění až šílené proti církvi a proti všem jinak smýšlejícím.

Chorobné tyto duchy vidíme dnes čteně zastoupeny též v literatuře české i ve veřejném životě politickém. Chorobní duchové mluví ve spisech t. zv. filosofických, choroba duševní mluví v parlamentě a zvláště na četných schůzích lidových, lidé duševně zatížení mluví v básních a choroba vane s mnohých stolců učitelských na obecných, středních i vysokých školách.

Chorobám těmto, jež namnoze stejné, smutné a ohyzdné mají příčiny, přikládáme rozličná jména: šílenství, bláznovství, fanatismus, slabomyslnost, mrzoutství, hypochondrie, kleptomanie, duševní ztrnulost (fixní idey), pomatenost, blbost intelektivní, blbost morální atd.

Účelem těchto řádků jest projednati zvláště t. zv. blbost morální, jež v naší době pokroku a moderní osvěty úžasně se šíří, až člověk střízlivého ducha se pozastaví s otázkou na rtu: „Kam to spějeme?“

Blbost vůbec jest příčina ztížení duševní činnosti, stupňovaná někdy do té míry, že téměř veškera tato činnost přestává, (kretinismus, idiotismus), omezujíc se na passivní vnímání představ a pohyby instinktivní.

Blbost stupňuje se takto: 1. slabomyslnost, 2. idiotismus částečný, 3. idiotismus úplný.

Slabomyslný mívá pro některé obory věd a umění znamenité nadání, na př. pro kreslení, krasopis, hudbu atd.; pro jiné však nemívá smyslu a nelze přivést ho k tomu, aby důkladněji usuzoval; o čem slyší mluvíti, tomu věří, ať si to pravda, rafinovaný žert aneb klam. Můžeš mu namluviti, cokoli chceš; zdánlivé důvody stačí úplně; neboť slabomyslný nemyslí do vědecké hloubky. Tímto způsobem stává se často, že takový člověk mění své přesvědčení při každé rozmluvě! jindy však vzniká v něm t. zv. utkvělá idea, kterou si dá vsugerovati a již pak mnohdy těžko bývá z něho vypudit; slabomyslnost měnívá se v tvrdohlavost. Příčinou slabomyslnosti bývá mnohdy slabost některých orgánů smyslových, jindy zanedbaná výchova.

V ohledu mravním má se věc nejinak nežli v rozumovém, Vyšší směry bývají slabomyslnému nedostupny. Autoritou, slibem, hrozbou, výstrahou atd. možno jej snadno pohnouti ke skutkům zločinným²⁾. Na stupni tomto jeví se závislost rozumu a slabost vůle ve značné míře. Někdy se vyskytují klepto-

¹⁾ J. Šanera z Augeburku „Paedagogika“ p. 172. a n. C f., též Schwarz-Curtmanovo dílo „Lehrbuch der Erziehung“ str. 60. „Periody nejvyšší kultury, věk Perikleův v Athenách, Augustův v Římě, Ludvíka XIV. ve Francii atd jsou zároveň doby, kdy počínal mravní rozvrat“.

²⁾ Šaner z Augeb. „Paedagogika“ p. 172.

manie a somnambulismus, často smyslnost a sobectví. Snadno vznikají vášně a náruživosti, jež projevují se způsobem rozmanitým: hněvem, přeceňováním sebe, ctižádostí, lahůdkářstvím atd.

Idiotismus částečný vyznačuje se ještě větším zatížením činnosti rozumové. Mnohdy upadá v ochablost rozumu i vůle. Ve chvílích takových marna jest všechna námaha zprostředkovati poznání věci sebe lehčích; člověk takový snadno se podvoluje dojmům smyslným. Hrozeb, výstrah, napominání si mnohdy nevšímá.

Idiotismus úplný jest tupost spojená s úplnou apathií a nemluvností.¹⁾ Tu třeba přesně rozlišovati blbost intelektivní od blbosti morální. Idiot morální může míti pro vědu znamenité vlohy; může se státi spisovatelem, úředníkem, obchodníkem, průmyslníkem atd. Mnohé případy v moderní intelligenci možno zaznamenati, kde vlivem znemravnělého života i vysoce vzdělaní jednotlivci upadají v t. zv. morální blbost. Jindy ovšem dlužno vadu přičísti zrůdnosti.

Lidé postižení vadou touto bývají někdy zaslepeni do té míry, že ani nemohou pochopiti, že by něco špatného v ohledu mravním skutečně bylo špatné.²⁾ Mravy a zákony jsou lidem toho druhu jen obtížnou překážkou jejich sobectví a dovedou se jim opřítí až s úžasnou bezohledností.³⁾

Jest-li vada tato zřídností, jevívá se v dětství ukrutností, ničením věcí živých i neživých (ničemnost, ničemové), v jinoštví mrháním statku; ve věku dospělém bývá téměř nevyléčitelná a vede často k t. zv. nevyléčitelným chorobám jistého druhu, jež bývají obyčejnou příčinou samovražd.

Velmi zajímavý jest případ, kdy takový morální blbec ani neví, že blbcem skutečně jest, že názory jeho jsou třestivé, nesprávné, omezené, blbé.

Odtud se vysvětluje nejlépe onen moderní odpor proti věčným pravdám náboženským, proti zásadám mravnosti a kázně; odtud vyvěrá pramen moderního anarchismu, odtud názory spletené v t. zv. německé filosofii Hegelovské, jež vůbec žádných mravních zákonů a tudíž ani přestupkův nezná nebo znáti nechce; odtud snaha po nevázanosti a naprosté volnosti v ohledu mravním, odtud boj za volnost mravů (myšlenky).⁴⁾

Paměti hodno jest, kterak nakažlivý tento idiotismus jest pro tak zvané slabomyslné lidi v ohledu morálním; neboť i značná část intelligence, spisovatelů, básníků, učitelů obecných, středních i vysokých škol, úředníků, dělnictva, rolnictva atd. propadá s úžasnou apathií těmto chorobným vlivům; jest to v pravém slova smyslu „morální infekce“, před níž varovati jest povoláním činitelům neméně, nežli před infekcí fysickou.

Beze všech následků pro vědu nezůstává však morální idiotismus; neboť blbost tato vrhá někdy mocný reflex na rozumovou činnost. Doklady nalézáme hojně zvláště v systémech filosofie moderní. Hegel: „Všechny chťíce a žádosti lidské jsou hnutím božství ve člověku bytujícího. Vraždy a revoluce se všemi oběťmi jsou jen měnivé atomy v nových čínech životních se vyvíjejícího

¹⁾ Ph. Dr. Kadeřávek, „Psychologie“ p. 319.

²⁾ Šaner z Augenb. „Paedagogika“ p. 173.

³⁾ Šaner z Augenb. „Paedagogika“ p. 174.

⁴⁾ Dr. Hake „Religionswissenschaft“ p. 83. a n.

nekonečna; toť vítězí idea pokroku! Svědomí jest předsudek, přísaha, hloupost, vlastnictví osobní je krádež...! Pojmy pravdy, práva, mravnosti už neplatí..!

Co si má rozumný člověk myslet, slyše, že člověk nemá svobodné vůle, že tudíž za své skutky není nikdy zodpovědný? (Spinozismus.) Kterak souditi o lidech, kteří zavrhlí celou dosavadní soustavu logiky tvrdíce, že filosofický rozum logika neplatí? (Hegelianismus.)

Systemy tyto a jiné jim příbuzné jsou plny nesmyslův až příliš zřejmých, oplývají nedůsledností a kontradikcemi. Omluvy tu není žádné nežli právě ta okolnost, že dotyční spisovatelé a jich přívrženci byli (resp. jsou) lidé morálně a tudíž do jisté míry i rozumově zatíženi; vliv to morálního idiotismu.

Což však ještě horšího jest, že tyto a četné jiné vplody chorých duchův hlásají se s velikou nadšeností nejen s universitních stolců, ale zatahují se i mezi lid, čímž ona morální infekce roznáší se jako morové bacilly větrem.¹⁾

V takovém ovzduší stává se namnoze věda prázdou illusí; pojmy se obracejí narub a zaměňují navzájem. Tak na př. čtouce některé časopisy, nesmíme souhlasiti s tím, co se hání; neboť to vždy bývá věcí nejlepší, co se nejvíce tupí a naopak, co se nejvíce vynáší bývá praničemné.

Podobně se kramaří se všemi ideami a jich pojmy; co jest hnusné a nemravné, nazývá se umravnělostí co podlé a surové, sluje vznešeností; co čpí lží a podvodem, jmenuje se právem a ctí; co se svírá v železa násilí a barbarství, sluje svobodou a volností; sprosté hanobení a tupení ideálů nejvyšších, sluje pokrokem a osvětou, klukovina udatenstvím a naopak.²⁾

Jako Lazar plný hnusných ran sedí dnes lidstvo na hnojišti; kolika lékařů tu třeba? Jaká ohromná kulturní práce otvírá se před zrakem naším! Žeň byla by hojná, ale dělníků dosud málo; za to tím četnější jejich úkol a větší heroická sláva.

JOS. M. KADLČÁK:

Pečujeme o mládež odrůstající.

Novodobé škole, vlastně soustavě školské u nás všeobecně uplatněné vytýká se všelicos. Kde jaká nezbednost zbujnělého nevykárance, kde které pochybení mravní polovypělého dorostu na vrub se počítá „škole“, jako by jenom „škola“ byla jediným činitelem vychovatelským a mládež ji svěřená výhradně „školou“ byla vedena a vychována.

Že často život rodinný je zdrojem onoho neblahého rozvratu, jakýž patrný je na dospívající mládeži, a společnost, mravní ovzduší, boří účinně, co pracně vychovatel svědomitý vybudoval, rádo se zapomíná, když všechna vina nepopíratelného nezdaru z důvodů mnohdy dosti vratkých uvaluje se na „školou“.

¹⁾ C f. Dr. Lenz „Anthropologie“ X. o. 1. a n.

²⁾ C f. Ph. Dr. Volkmann „Psychologie“ p. 504. a n.

Jednu výtku však s dobrým svědomím novodobá „škola“ odmítnouti nemůže: že nestará se o mládež odrůstající. V tomto směru nejsme bez viny. Ba mnohé žalostné zjevy v soudobé společnosti české mají původ a kořen v neblahé bezstarostnosti, jakouž vytýká nám i mnohý přítel dobrý a vytýká právem, když káraje výsledky novodobé výchovy žehrá na nás, že nestaráme se o své odchovance, jakmile vystoupí ze školy a překročí práh života pospolitého.

Dokud je dítě kázni školské svěřené: jak pečlivě bdíme, aby ani dech mořu mravní zkázy čistou duši neovanul. S jakou pečlivostí a tklivou obezřetností chráníme a bráníme poklad svěřený péči naší: neporušenou čistotu mravní, čistotu a svěžest mysli dítek, jichž výchova dána v moc naší a zodpovědnosti se děsíme jakáž plyne z úřadu učitelského.

Sotva však vydáme svěřencům a svěřenkám vysvědčení propouštěcí, poslední dozní rada varovná, slova oteckých napomenutí při odchodu dítek ze školy, jako bychom nikdy s nimi nebyli měli styků: rázem přetrhne se ono jemné tkanivo duševní, jímž obestřen je poměr vychovatele k chovanci, učitele a učitelky k žákovi neb žákyni, zkušeného vůdce k vedenému. Nestaráme se o další vývoj miláčků bývalých, nemáme vlivu na další jejich rozvoj duševní i hospodářský. Vzájemné odcizení pak nastává v době, kdy jemná duše nastávající panny a jinocha nejvíce prahne po sdílnosti důvěrné, hledá a potřebuje opory, spolehlivé rady, nezájmové pomoci, aby bez úhony prošla sterým nebezpečím onoho bludiště, kteréž sluje životem pospolitým.

Po léta obezřetně vedli jsme dítko a cvičili v dobrém, ušlechtilém, když však octne se na prahu rozhodující doby přechodné, dospěje ve vývoji věku nejchoulostivějšího, opouštíme je a bez ochrany pomecháváme dravým proudům vášní, svůdnictví vychytralého a všem těm vlivům rušivým i bořivým, jež v podobě knihy, novin, přednášek, schůzí, štvanic zlomyslných mravních bankrotářů, zlého příkladu, nevázanosti a spustlosti okolí, v němž žijí, boří a maří to, co pečlivá výchova po léta obezřetně budovala.

A tak se stává, že z hochů tichých, zbožných, pro dobro všeliké nadšených, ušlechtilých vyrůstají na konec hýřilové spustlí, jichž posledním útočištěm jest bezvěrecká družina mělkých politikářů, úpadek hmotný i mravní je konečným údělem.

Odtud žalostný zjev pro národ náš osudnější než všeliké pohromy dob minulých, že z děvčátek z rodin křesťanských a vlasteneckých vyrůstají pak novodobé ženštiny, jímž požitok a pohodlí je vrcholem štěstí pozemského, jemuž obětují ochotně vše což mají: zdraví, čistotu srdce, obětují tělo i duši a vrhají se ve propast mravní bídy, z níž pohanskou zemi vysvobodil Pán a Spasitel náš Evangelie.

Zkáza, již letmo se dotýkám, jindy ojedinele v městech se objevující jako morová rána šíří se již i po venkově a hlodá nebezpečně na kořenech českého národa, kterýž měl vždy kořeny zdravé v lidu venkovském, mravně neporušeném.

Zavíratí oči před nebezpečím a opentlovat, což pohany je hodno, bylo by nemoudré, nešlechtné a celku nebezpečné.

Mládež ze školy vystupující se nám očividně kazí, na zcestí míří a takto budoucnost celého národa se octla v nebezpečí. To popříti nelze a také by

se tím nic nenapravilo. Vřed na těle národním se vyvinul v nádor jedem naplněný, třeba tudíž přikročiti k řezu, k vyčištění rány a účinnou na ránu dáti náplasť dokud léčení je možné a dá se národ zdravý zachovati.

Znajíce původ a zřídlo zla, protilek účinný dá se najíti bez námahy převeliké.

Zpustlost a rozklad všude se vzímající z velké části je následek oné všeobecné doměnky, že mládež škole odrostlá může pak úplně sama sobě ponechána býti, že nepotřebuje vedení, nepotřebuje kázně a bázně, nepotřebuje nijakého obmezování, nýbrž naopak, je v úplné volnosti, ano v nevázanosti může prožiti dobu vývoje ve věku pannenském a jinošským.

Ona neblahá nevšímavost k dorůstající mládeži, jež zhušťuje se v obvyklou výmluvu: což mi po nich, odrostli kázní školské; anebo ještě nemoudřejší náhled: mladost - radost - ať se vybouří, však stářím zmoždí — je hlavní příčinou neblahých zjevů, jakéž pozorujeme v životě rodinném i veřejném a kteréž svědčí o nebezpečné chorobě mravní v soudobé společnosti naší.

Ano: což mi po nich! myslíme skoro všichni a necháme své vlastní děti v nebezpečných plovati prouděch, jež ústí v moři mravní zkázy a pak nařikáme nad zkažeností světa nynějšího.

Což mi po nich? pravíte na omluvu své pohodlnosti nevšímavé, nedbalosti trestuhodné.

A což náš úkol je plně a cele vykonán, když děti naučíme tomu, což uvedeno v učebných osnovách! Dále nesahá úřad můj vychovatelský? Což svědomí a vědomí zodpovědnosti klidně mlčí, když na výtky zde naznačené odpovím: což mi po nich?

Ne tak, druhové milí.

Jako rodičové Bohu odpovídají ze všeho, což dítkám se vinnou jejich stane zlého, odpovídají za poklesky dítek, jež oni zavinili, tak i učitel vychovatel Bohu i dějinám odpovídá za všechno, což zlého vykoná jeho svěřenec, pokud vinu nese vychovatel.

Tedy nepravme, hlas svědomí netlumte planou výtáčkou: co mi po nich, škole odrostli, nýbrž pamětlivi jsouce poslání svého všemožně pečujme o svěření své i když odrostli škole.

Naší povinností nejpřednější jest, abychom mládeži zůstali vůdci a rádci, abychom zůstali viditelnými Anděly strážnými také po tom, když vyjdou ze školy a octnou se ve víru všedního života, kterýž tolik v sobě tají nebezpečí a zkázy pro důvěřivé, nezkušené duše nezkažené.

Již na sklonku věku školského zaměňujme pozvolna úkol a úřad přísného učitele za úkol důvěrného přítele, jemuž mladá duše svěřuje ráda tužby a těžkosti všeliké.

Nevyplní-li učitelka svůj úřad plně a cele, pak-li se k ní v důvěře bezměrné netulí děvčátka dospívající a neradí-li se s učitelkou svou o všech záležitostech a sterých těch starostech, jež údělem jsou oné doby na rozhraní dětství a panennství.

Nepochopil a nevyplnil správně poslání své učitel, kterýž nesleduje každého ze žáků svých, když blíží se doba odchodu ze školy a nebyl mu spolehlivým rádcem při volbě příštího povolání, nezůstal mu otcovským přítelem v jinošství, v oné době bouřlivé, kdy opory nejvíce potřebuje.

Ba korunou naší činnosti vychovatelské a životního cíle musí zůstat obětavá péče nezjistná o mládež dorůstající, péče o mládež naši, když opouští útulek školní a pouští se na moře života.

Abych ukázal, jak můžeme a máme o škole odrostlý náš dorost pečovat, rozvedu jeden směr této péče: vedení učňovských besídek v městech — a vedení družin omladiny na venkově, při čemž na myslí mi také péče učitelů o dorost dívčí — pokud dána k tomu možnost — po případě o zastoupení učitelky choť učitele k tomu je povolána, péče její o dívčí dorost, o hochy pak stejná péče v městech i na venkově ze strany učitelů světských i duchovních.

Kde není učňovských besídek, ani združení omladiny, tam nejlépe odrůstající mládež povedeme tím způsobem, že v neděli a ve svátek odpoledne, někde snad i večerem všedního dne, pozveme si jednu dívky, jindy hochy a ve školních místnostech pořádati budeme nedělní besídky v ten způsob, že je zábavným způsobem ve všem dobrém i užitečném zdokonalovati, udržovat a vědomostmi jim prospěšnými obohacovati budeme.

Myslím si to v ten způsob, že dovednější čtenář přečte uchystané rozpravy a články z časopisů neb knih, o těch pak vede se hovor vespolný, při čemž učitel, učitelka, kněz anebo jiná osoba vhodná vysvětluje a doplňuje, čeho třeba. Tak se dorostu objasní vše, což děje se doma i v cizině prospěšného neb i nebezpečného.

Vhodným způsobem dorost seznamujeme způsobem lehkým, zábavným se vším, což věděti mají. Seznamujeme je povolna s veřejným životem v obci, ve spolcích, ve stranách politických, v jednotlivých stavech, v kraji, v zemi, v říši i v cizině. Učíme je správně nazírat na události soudobé, učíme je myslit správně a uvažovati, posuzovat věcně a spravedlivě osoby i události. Při tom zvláště dlužno dbáti rozvoje mravního, věcí hospodářských, národních a náboženských, jak se jeví doma i v cizině. Proto se občas v podobě přednášky objasní netoliko události všeliké v životě pospolitém se jevíci, ale i příčiny a následky správně vyličí.

Při takových schůzích podává se návod, jak máme myšlenky a návrhy všeliké ústně i písemně uplatniti na místech patřičných, jak obchodně třeba jednati s jinými, kde čerpáti poučení, kde nákup a prodej vykonávati, jakým způsobem se peníze vydělávají, ale i vydávají. Objasňují se domnělé záhady dějin našich i cizích, upozorňuje na země a národy pro nás důležité, objasňují nové vynálezy a výzkumy, rozšiřují vědomosti o přírodě a zákonech, jimiž se řídí! Také na ladnosti zevnějšku osob i příbytků našich, na věci domácnosti a jednotlivých odvětvích života hospodářského se pamatuje. Co tu látky nevyčerpateľné a vděčné na léta a desíletí pro práci jak účelnou, tak i vděčnou.

Občas vykoná se vycházka do okolí a ukáže se, co máme doma pěkného, vzácného, cenného.

Také zpěv, společenské hry ušlechtilé, pokusy v řečnictví, spisbě se pěstuje tak, aby občas mohla omladina pro sebe i pro širší veřejnost uspořádati zábavné večírky, besedy s výstupy, přednáškami, zpěvy a divadlem.

A to všechno lze pořídit bez nákladů větších, bez útrat, jen když je trochu obětavé dobré vůle.

Kde je naše mládež združená v odborech katolické omladiny venkovské, tam je práce snadnější, dá se více rozváděti do hloubky i do šířky ve směru naznačeném. Neznám práce ušlechtilejší, plodnější a také vděčnější, jak je vzdělávací a vychovatelská činnost učitele, kněze, učitelky a vzdělanců vůbec v združinách omladiny.

Neméně nutno je všimati si tak združení dorostu živnostenského, zvláště však učňovských besídek. Jaký mají význam, účel a dosah nejlépe nám praví „Věstník zemské rady živnostenské“, když mezi jiným nejmenovaný pisatel praví :

„Učednické besídky povstaly v době nedávné a uvedení jich v život považovati lze za pokrok v řešení otázek živnostenských, a nelze se tudíž diviti, že všude, kde se najdou přátelé pokroku a příznivci stavu živnostenského, uvádějí se besídky v život. Než ušlechtilá snaha nenalézá všude úrodné půdy a potkává se hned v počátcích s různými překážkami. Z těchto překážek zasluhují hlavně tři širší pozornosti :

V první řadě jest to nepochopení účelu za jakým besídky jsou zřizovány právě v těch kruzích, kde by měly najíti nejhorlivější podporovatele: jsou to sami někteří živnostníci. S besídkami jest tomu právě tak, jako bylo při zřizování škol pokračovacích. Poněvadž však vzdělávací poslání škol pokračovacích dnes u všech živnostníků téměř nalezlo pochopení, mám za to, že bude pochopen i mravně výchovný úkol besídek, a považují odpor některých kruhů živnostenských proti této instituci za přechodný, který sice může zdržeti, ale ne zadržeti zdárný vývoj besídek.

Horší jest překážka druhá: politické stranictví. Jak jsem již v předu podotkl, považují se besídky za dítě pokroku a zpravidla bývají zřizovány od lidí smýšlení pokrokového, z nichž někteří účastní se jako předáci stran pokrokových života politického. Příslušníci druhých stran vidí v tom nebezpečí, které vážně může ohroziti v dobách budoucích život jejich politické strany, ze strachu. aby z učňů nebyli vychováni stoupenci politických stran pokrokových, snaží se strany druhé buď zmařiti zřízení besídky, nebo vyvinou horečnou snahu, aby se zmocnili příslušníci jejich stran vedení besídky, nebo též chtějí zříditi protibesídku. Nepodaří-li se jim úsilí jejich hned při zřízení, trpí pak besídka ve své existenci. Odpírá se jí podpora hmotná i mravní. Příslušné korporace nepovolí potřebných příspěvků a jednotliví živnostníci nedovolí učňům svým vstoupiti do besídky. Právě tento zjev vzbuzuje a musí vzbuditi u každého přítele besídek obavy oprávněné; neboť vstoupí-li do besídky málo hochů, kteří tam přišli, ne tak z vlastního popudu, jako spíše proto, že je tam poslali jejich zaměstnavatelé, nemůže přiněsti zřízená besídka náležitého ovoce, a ušlechtilé snahy. směřující ku mravnímu zdokonalení a všeobecnému vzdělání živnostenského dorostu, rozbíjejí se o nepříznivé poměry vyvolané politickou stranickostí. Besídka buď živoří, anebo omezuje se na velmi malé procento učňů, mezi nimiž scházejí právě ti, pro něž besídka byla zřízena.“

V uvedeném je kus domyšlivé hrubosti a neomalené vypínavosti ničím neodůvodněné. Neboť besídky nejsou vynálezem „lidí pokrokových“ a nemají nepřátel v řadách „druhých stran“. Ba naopak, právě ti „lidé pokrovní“ zpravidla nejméně práce v tomto oboru vykonali, neboť kromě jízlivých kritik práce jiných sami obyčejně do práce drobné, tiché, nevýnosné, veřejnosti málo zjevné, nejméně jeví chuti, a také způsobilosti.

Ani v tom nemá pravdy, že teprve „pokrokové“ hnutí učňovské besídky uvedlo v život. Vždyť na př. ve Frýdlantě v Katol. besedě pisatel této rozpravy zřídil před léty učňovskou besídku, již velmi obětavě podporoval farář dp. Janák a právě „pokrovní“ o zánik její velice zasloužilými se stali. A když nedávno besídka znovu založena, byli to právě „nepokrovní“ činitelé, kteří umožnili vznik a trvání besídky. Podobně se děje na jiných místech.

Jenom tam, kde z besídek lidé zbrklí chtějí míti rejdiště volnomyšlenkářské, kde páni „volnomyšlenkáři“ neomaleně chtějí zneužívat učňovských besídek k čistě politickým účelům, kde neštítí se zpupně šířiti sítě nevěry a záští proti křesťanství, jeví se proti snahám bezvěrců — nikoli proti besídkám — pochopitelný, oprávněný a nutný odpor.

Nemůže nikdo žádati, aby křesťanský mistr, rodičové křesťané dorost svůj vydali za pospas vlivům volnomyšlenkářů, kteří směle popírají Boha a Jeho ve všem působení. Je naopak povinností každého věřícího brániti se všemožně, aby omladina naše, dorost křesťanský nevěreckými svůdci, štvavými přednáškami a tiskem byla připravená o víru a tím o jediný základ bezpečný, bez něhož není ani mravnost, ani opravdové ušlechtilosti.

Ani pod rouškou vědeckých rozprav a domnělého pokroku, ani pod rouškou nepravé lidskosti, humanity a osvěty jednostranné si nedáme z mladého pokolení vychovávat nespokojené zoufalce a pohanské nevěrce. Tedy nikoliv proti besídkám učňovským, nýbrž proti štvanicím záluďným a svádění dorostu na cesty nepravé jeví se odpor, kterýž poroste tím více, čím více bude zjevné ovoce — výchovy protikřesťanské, jakouž u nás soustavně chtějí uplatniti „pokrovní lidé“.

Jinak však zcela souhlasíme, když pisatel dále uvádí, že učednické besídky mají se zřizovati za účelem mravní výchovy mládeže škole odrostlé a za účelem, všeobecného vzdělání, kteréž jim poskytl škola obecná nebo měšťanská.

Aby těchto dvou vytčených úkolů bylo dosaženo, jest třeba řádného vedení které spočívá v rukou správce besídky. Jemu musí záležeti v prvé radě na tom, aby v učních byl vzbuzen zájem a zájem vzbuzený, aby byl udržen. Hochům se musí pobyt v besídce líbiti, neboť, v opačném případě by se vůbec do besídky nehlásili, a i když by přihlásili, brzy by z ní vystoupili. Vždyť se hlásí dobrovolně a jejich vůli jest ponechána pravidelná návštěva. Tohoto musí si býti správce vědom a musí tudíž dobře promyslíti, jak by hochy každého nedělního odpoledne zaměstnal, aby se hochům líbilo v besídce i tehdy, když by je venku lákalo něco jiného.

Vzhledem k tomu, že veškeré zaměstnání učňů má směřovati k výše uvedeným dvěma úkolům, musí býti přednáška, četba, hry a jiné zaměstnání tak voleno, aby se účastníci nenudili.

Podle nabytých zkušeností mám za to, že jest třeba ku přednáškám voliti látku takovou, která by nebyla obsahem nepochopitelná. Nesmí se jen přednášet, nýbrž vykládat a to tak, aby se výkladu účastnili hoši sami. Má to býti vlastně rozhovor, jehož výsledek pak v závěru přednášející buď sám anebo některý z bystřejších hochů uvede. Takovýto způsob rozhovorů budí nejen zájem pro věc, nýbrž má v sobě důležitý moment výchovný. Tím, že bystřejší hoši, kteří jednak na základě vyššího vzdělání, jehož nabyli na škole měšťanské, jednak na základě větší sečtělosti, účastní se rozhovoru o otázkách i těžších, vzbudí u ostatních snahu po vědění, aby i oni jim se vyrovnali, a mimo to hoši se učí nejen mysliti, nýbrž i myšlenky své samostatně vyjadřovati mluvou správnou a uhlazenou. Pro rozhovory takového nehodí se thema každé a jest tudíž povinností vedoucího, by předem obsah rozhovorové přednášky sám promyslel a podle toho logický postup otázek zařídil. Za themata se dobře hodí: O zlobohatém účinku požívání alkoholových nápojů, O šetrnosti, O pojišťování, O vzdělání, O četbě, Význam vycházek, O hodnotě hospodářské, O penězích, Cenné papíry, Dělnická práce a výroba strojová, O některých zjevech v přírodě, O ústavě, O volbách do sborů samosprávných a zákonodárných (volba se při tom provádí), O ušlechtilé zábavě atd.

Podle dosavadních, zkušeností sestavil komisař Burda následující postup a obsah přednášek pro učňovské besídky dle VI. skupin:

I. O účelu besídky. — O pěstování charakteru. — Mravnost. — Občanské ctnosti. — Sebevzdělání. — Mužové práce. — Šťastní jednotlivci. — Cesta ku štěstí. — Základy blahobytu. — Význam práce. — Láska k přírodě. — Co čísti. — Jak se vzdělávati.

II. Zdraví. — Kouření. — Alkohol. — Tuberkulosa. — O nákazách.

III. Psací stroj. — Fonograf. — Parní turbíny. — Elektřina. — Elektrická vedení. — Pokrok v osvětlování. — Motory pro maloživnostníky. — Fotografie. — Heliografické rozmnožování výkresů.

IV. Kapitoly národohospodářské: — Hospodářské poměry Rakouska. — Hospodářské poměry Německa. — Hospodářské poměry Ruska. — Světová výstava ve Sv. Ludvíku. Železo, jeho výroba a důležitost. — Výroba piva. — Výroba cukru. — Výroba petroleje. — Elektrotechnický průmysl. — Vzrůst některých průmyslových závodů v Německu — Užitek železnic.

V. Živnostenský řád. — Tovaryšské zkoušky. — Ústava. — Daně. — Veřejná správa. — Obchodní komory. — Pokračovací školství zde a jinde.

VI. Z osobních vzpomínek na vynikající české průmyslníky. — Zkušenosti strojníka v cizině. — Vliv strojové výroby na živnost. — Význam výstav. — Význam cestování. — Soutěž. — Práce v dílně. — Výstavy dílenských prací. — Výchova živnost. dorostu. — Život na výročních trzích za starodávna. — Veřejné čítárny.

Podle místních potřeb snadno si každý vybere z uvedeného co se hodí, doplní mezery jinými vhodnými náměty a tak pozvolna si opatří vhodnou látku pro přednášky, jež koná jednak sám, jednak jiní podporovatelé snah v besídce soustředěných.

Za vhodného počasí a v příhodné době vykoná se vycházka do měst okolních, na památná místa, do závodů, na výstavy. Vše pak doplňuje se četbou účelně řízenou a hovory, hrou v šachy, vlčeka [a p., hry hybnými, výstupy a zpěvem.

Neméně všude pečujeme také o dorost dívčí, ba o ty více snad jest se nám starati než o hochy. Kde možno, zřizujeme dívčí útulny, domoviny, besídky, družiny a odbory dívčí. A v těch kromě zábavy pěstujeme všechno, což může zušlechtit, zdokonalit a prospět svěženkám.

A tak-li se budeme všichni o náš dorost starati, mladé pokolení zůstane zdravé na těle i na duši vospěje v lidi dobré, ušlechtilé, ctnostné, vospěje po stránce mravní i hospodářské, společenské i politické, národní i náboženské tak, jak si toho každý upřímný přítel lidu českého přeje a jak toho žádá prospěch nás všech, tudíž i zájem školy a učitelstva, vychovatelů národa, jimiž v první řadě býti má učitelstvo smýšlení a cítění národního a katolického.

Abychom usnadnili zřizování učňovských besídek, podáváme na konec vzorek stanov c. k. ministerstvem práce vydaných, podle nichž lze zřizovat útulny pro učnice a jiné podobné útulky pro mládež dospívající v městech i venkovských osadách lidnatějších.

Stanovy učňovské besídky pro živnostenskou mládež.

1.

Účelem učňovské besídky jest učně vzdělávati, zaměstnávati a baviti, pečovati o jich mravní, duševní, vlasteneckou a tělesnou výchovu dle zásad vychovatelských, vzbuzovati jich lásku k povolání, aby se cítili v něm šťastnými a spokojenými, nabádati je k samostatnému a účelnému využitkování volného času a tím je před leností a špatnou společností chrániti.

2.

Účelu toho lze dosíci těmito prostředky:

- a) přátelskými a slušnými styky učňů mezi sebou za dozoru správce besídky,
- b) poučnými přednáškami a rozhovory časovými, přístupnými duchu učňů,
- c) vyprávěnými povídkami obsahu vážného i veselého,
- d) četbou článků vzdělávacích, jich rozborem a výkladem, četbou časopisů hodících se obsahem pro učně,
- e) učením se na paměť a přednášením vhodných básní,
- f) pěstováním zpěvu a hudbě,
- g) návštěvou výstav, museí, závodů průmyslových a jiných za vedení přiměřeného průvodce,
- h) výlety a vycházkami do přírody,
- ch) pořádáním mravních a ušlechtilých zábav pro učně,
- i) pořádáním vhodných divadelních představení,
- j) tělesnými cvičeními všeho druhu,
- k) hrami v tělocvičně i na hřišti,
- l) povzbuzováním ku pilné návštěvě školy pokračovací a veřejných poučných přednášek,
- m) poskytováním malých premií za obzvláště uspokojené chování.

3.

Návštěva učňovské besídky je bezplatná, majetným účastníkům a hostům jest však volno poskytnouti malé příspěvky na udržování a výpravu besídky. Peněžité prostředky ku krytí výloh opatří se dobrovolnými příspěvky živnostenských společenstev a spolků, subvencemi obchodních komor, samosprávných korporací a veřejných fondů, dary peněžitých ústavů, výtěžkem ze zábav, přednášek, koncertů a divadel k účelům besídky pořádaných. Na první zařízení besídky vyžádají se subvence od c. k. ministerstva veřejných prací a od zemského výboru markrabství moravského.

4.

Správu besídky učňovské vede 12členný výbor, jež na rok volí zastupcové korporací, které na besídku ročně nejméně 10 K přispívají. Tento výbor volí pak předsedu, místopředsedu a správce besídky.

Předseda svolává výbor ku schůzím a dohlíží na besídku. Podrobné normy ustanoví se dle místních poměrů.

Členové výboru spravují svůj úřad bezplatně.

5.

Výkonným orgánem tohoto výboru jest správce besídky, který jest též jeho členem. Jeho úkolem jest míti dozor nad besídkou, starati se o zachování domácího řádu a denního pořádku, dbáti, aby učňové v besídce se slušně a mravně chovali, poklesky proti kázi trestati buď napomináním neb vyloučením, podávati výboru zprávy o stavu besídky, návrhy na zvelebení její, vésti pro besídku potřebné knihy a účty, prováděti nutné dopisy s rodiči a mistry učňů, podávati žádosti za subvence, vypláceti odměny za přednášky a vyrovnávati účty. Za svou práci obdrží přiměřenou odměnu.

6.

Zvláštní povinnosti výboru jsou:

a) aby vykonával všechny práce se zřízením besídky potřebné a staral se o zjednání prostředků potřebných k udržování besídky.

b) aby vešel v jednání se všemi činiteli, kteří by chtěli v besídce působiti,

c) aby dohlížel na slušné chování učňů v besídce, neslušnost hned káral a vzdorovité učně vylučoval,

d) aby se scházel pravidelně měsíčně ku poradám, ustanovoval odměny za práci v besídce, schvaloval návrhy a jednání správce besídky a určoval místo, čas a pořad besídek, hledě k roční době a ku přáním učňů a učebních pánů; členové výboru mají proto za tím účelem besídku občas navštěvovati,

e) aby pečoval o přiměřené, dočasným poměrům odpovídající umístění besídky a dodal věcné potřeby pro ni,

f) aby spravoval, upotřeboval a súčtoval všechny udržovací příspěvky besídky a předkládal u besídek subvencovaných státem účetní zprávu na zemský politický úřad,

g) aby sestavoval a předkládal ročně rozpočet všech potřeb besídky.

7.

Nárok na přijetí do besídky pro živnostenskou mládež mají v prvé řadě učni, kteří postrádají otcovské a rodinné péče.

Pokud místnosti besídky dovoluji, jest dovolena návštěva všech anebo jednotlivých uspořádání besídky, také jiným učňům a mladistvým dělníkům, konečně také mladistvým pomocníkům do stáří 20 let (včetně), od toho stáří nahoru však jen jako hostům.

II. D o m á c í ř á d.

§ 1.

Nárok na přijetí do besídky mají v první řadě učni (učednice), jež postrádají otcovské a rodinné péče. Pokud místnosti besídky dovoluji, mohou navštěvovati ji také jiní učni (učednice) a mladiství dělníci (dělnice), konečně také mladiství pomocníci neb tovaryši (pomocnice neb tovaryšky), tito však po dosažení 20 roku stáří jen jako hosté.

§ 2.

Účastníky a hosty besídky přijímá výbor besídky. Uchazeči o přijetí, jsoucí v učnovském poměru, mají se prokázati svolením učebního pána a otce neb jeho zástupce, mladiství dělníci (dělnice) pak svolením zaměstnavatele a otce, po případě jich zástupců.

Každý účastník (hosty vyjímaje) obdrží při přijetí kontrolní knížku s domácím řádem.

Kontrolní knížku nutno vzít sebou při každé návštěvě; před první návštěvou budiž knížka tato dána k podpisu učebnímu pánu neb zaměstnavateli a otci neb jeho zástupci.

Ztratí-li účastník tuto knížku kontrolní, má se hlásiti u správce besídky o novou, musí však hraditi její výrobní cenu.

§ 3.

Besídka koná se pravidelně v měsících . . . . . každou neděli a svátek odpoledne mezi 2. a 6. hodinou. Návštěvníci besídky a hosté scházejtež se přesně v určenou hodinu, čistě a slušně oblečení s odkrytou hlavou, pozdravtež slušně správce besídky, odložte převlečníky na vykázaném místě a odebertež se na svá místa.

Nemoc a jiné překážky dlužno hlásiti.

Opětovná a svévolná zameškání budou kárána, také může býti dotyčný účastník besídky považován za vystouplého, o čemž rozhodne výbor.

Účastníci a hosté besídky, v jejichž domácnosti vypukla přenosná nemoc, nenavštěvujtež tak dlouho besídky, dokud nebezpečí nákazy nepominulo.

§ 4.

Účastníkům a dle přání hostům bude případně každou neděli a svátek aneb při výletech podána skromná svačina. (Chléb a mléko nebo ovoce, máslo, uzeniny, vejce, čaj, káva a j.)

§ 5.

Hry a náradí budou rozdělovati a sbíratí pořadatelé, jež správa besídky ustanoví z řad účastníků besídky.

§ 6.

Knihovna besídky může býti používána při návštěvě besídky. Také domů mohou býti knihy půjčeny; vypůjčitel však ručí za řádné vrácení knihy. Domů se budou půjčovati knihy zpravidla jen na dobu 2 týdnů. Bez dovolení správce knihovny nesmí si nikdo knihy z knihovny vzít.

§ 7.

Každé znečištění neb poškození místnosti, her, nářadí a knih besídky se přísně zapovídá.

Každou zlomyslně, aneb hrubou nedbalostí způsobenou škodu hradí škůdce.

§ 8.

Účastníci a hosté besídky chovejtež se vždy uctivě, povolně a upřímně k výborům, správci besídky a vychovatelům, k sobě pak vždy budtež navzájem zdvořilí a ochotní.

Během přednášek, proslovů, produkcí zpěvních, hudebních a j. varujtež se sebe menšího vyrušování.

Všechna ustanovení domácího řádu a ostatní správou besídky vydaná nařízení budtež přesně zachovávána.

§ 9.

Přestupky řádu budou trestány napomenutím, důtkou, pohrožením vyloučením a skutečným dočasným nebo trvalým vyloučením z besídky. Na vyloučení z besídky usnáší se výbor.

Správce besídky jest oprávněn v případech hrubého odporu, když mravnost ostatních účastníků jest ohrožena, naříditi okamžité vyloučení z besídky.

JIŘÍ MEZÍRKA:

O významu a důležitosti učitelského ústavu katolického na Moravě.¹⁾

Jest zapotřebí za dnů nynějších, bychom zřetel svůj obraceli na nejdůležitější odvětví školství našeho, totiž na ústavy učitelské, na nichž dorost náš na příští vychovatele mládeže naší vzdělati se má.

Víme předem, jak vychovány budou dítky naše ve školách, takým bude lid a národ náš; a dítky budou vychovávány tak, jak nám vychovávati budou ústavy učitelské příští naše učitele.

Lid nemůže se otázkami těmito ač před důležitými a vysoce ideálními, zabývatí, nemaje k tomu potřebného času, neb velké massy katolického lidu našeho otázky chleba úplně zaměstnávají a vyčerpávají.

Proto pokusím se, bych otázku tuto blíže objasnil.

Ústavy naše učitelské mají 4 ročníky, vedle toho cvičnou či vzornou školu; ústavy pro chovanky, také internáty či konvikty.

Účelem ústavů učitelských jest vzdělávati chovance na budoucí učitele v duchu a také dle nařízení říšského zákona školního, jehož prvním a základním § jest „nábožensko-mravná výchova mládeže ve školách“.

---

¹⁾ Použito některých myšlenek ze článku K. Schwarze.

Každý rozvázný otec, starostlivý o klidnou budoucnost svých dětí, jest si toho vědom, že náboženství, v němž dívky jeho ve škole vychovávány býti mají, nemůže býti jiné, než to, jemuž přece dívky náležejí, tedy v němž se zrodily a doma v prvním mládí svém vychovávány byly; tedy u katolických rodičů náboženství katolické, a že mravní výchova dětí s náboženstvím, na jehož podkladě vybudována býti má, jako účinek a příčina s náboženstvím v plný soulhas uvedena býti musí. Jest proto nesporným, že výchova dětí katolických na rakouských školách obecných, které daleko přes 90% katolických dětí navštěvuje, na pevném podkladě katolického náboženství, tedy na podkladě katolické věro- a mravouky se dítí musí, a že každé zapírání neb obcházení zásady této, ať již slovem či skutkem, těžkým proviněním, ba přímo zločinem je na nezadatelných právech katolických rodičů a katolických dětí ve příčině nábožensko-mravní výchovy považovati dlužno a že je svatou povinností kat. rodičů a vůbec katolického lidu, by všemi nejkrajnějšími prostředky proti rozvratným pokusům těmto na poli školském pracovali, by zamezeny a vůbec na dále znemožněny byly.

Katolický lid nemůže a nesmí dále trpěti, aby přes jeho zděděná a sv. práva přešlo se k dennímu pořádku od té či oné strany; ovoce tisícileté kultury křesťanské nesmí ve vzteklé a závistivé odbojné smělosti nepřátel náboženství katolického zničeno býti.

Měli bychom považovati za nemožné také hěsný útok nepřátel oproti jasně zákonem vyslovenému podkladu nábožensko-mravní výchovy dětí katolických na veřejných školách rakouských na zaručená zákonem práva lidu katolického, a přec potkáváme se za dnů dnešních s tisíci a opět s tisíci učitelů ve všech korunních zemích Rakouska, kteří beze strachu a bázně ve schůzích a ve svých časopisech svou hrubou nevěru na odiv staví, kteří slinou své nenávisti plvají po náboženství, po kněžích, po katolickém lidu, po družích svých katolických, zkrátka po všem, co jen na náboženství naše připomíná.

A kdybychom i připustili, že přec někteří z nich ze strachu před úřady svými školními, neb z jisté snad stydlivosti nad nedůstojným a hrubým řemeslem svým, „odkřesťanění jim svěřené mládeže“ které tak mnozí z nich slovem a skutkem provádějí, se zalekli a jakousi časovou zdrženlivost si uložili, smíme se s takými nanejvýš smutnými poměry ve škole uspokojiti? — Nesmíme! — Není již zamlklost učitele „také katolíka“, neb „nevěřce“ ve škole ve věcech víry a náboženství, jeho protináboženské vystupování u veřejnosti, jeho protináboženský život, jeho odpor před kostelem, jeho nenávisť ke kněžstvu, jeho lhostejnost k dětem katolických rodičů, jeho nedodržování postních dnů a nepřijímání sv. svátostí pro čisté oko katolického dítěte a nevinné jeho srdcečko posud nezkažené jedem a morovou otravou pro ně?

Opravdu, poměry ve školství, jak se za dnešních dnů na školách obecných, ať středních neb vysokých vytvářily, jsou hrozným skandálem, škodou nenapravitelnou a pravou otravou na poli školském po dobu přítomnou i budoucí! Vzpomeňte si jen, milí přátelé, na Kroměříž, na Holešov, na Prostějov, Mor. Ostravu a Bystřici, vzpomeňte na všechny ty schůze s Krejčím, Bartoškem, Macharem atd. atd. a vytkněte mi, že mluvím nepravdu neb že nadsazují?

Jest to čirá pravda — arci smutná — pravda! — Odkud přicházejí ty celé legie nevěreckého učitelstva, ty houfy pravých kazitelů katolických

dítěk, které katolický lid platiti a vydržovati musí, často přetěžko a krvavě vydělanými korunkami, ať již na školách obecných, středních či vysokých ke škodě vlastních dítek svých?

Odkud? . . . z těch našich škol středních, ústavů učitelských a vysokých, které — bohužel — v příkrém odporu ke své zákonné úloze se za dnů našich nalézají. Když se na školách, kde se žactvo vzdělávati má, kde se charaktery dítek tvořiti mají, kde jich životní názor uzrání má, kde jest náboženský a mravní cit, který z domu otcovského do školy přinesli, se prohloubiti a upravití má, kdy se žactvu kat. za učitele a profesory ustanovují lidé, jichž smýšlení náboženské příkře se má jako voda k ohni k smýšlení jim svěřených katol. dítek, když se za učitele a profesory kat. dětem ustanovují lidé bez vyznání a tak zvaní „taky katolíci“, tedy učitelé neteční, lhostejní a vlažní k náboženství dítek katolických a když takým pestrým sborům učitelským ať té či oné kategorie škol, se úplně neobmezená volnost ve vyučování a vychovávání přenechává, pak nemůže přece očekávati, při trochu jen zdravém rozumu a úsudku, že by z takých škol, kdy křesťansky vychované dítky vycházeti mohly a nejméně z ústavů učitelských, aby za takých vzdělavatelů mohli z ústavů kdy vycházeti dobře křesťansky smýšlející učitelé, kteří by uschopnění byli nábožensko-mravního ducha u mládeže jim svěřené jen bez poskvrny uchovati, neřku-li, aby ducha tohoto dále pěstili, jak jim to služební přísaha ukládá a po nich žádá. Oprava školství a hlavně průpraven učitelských je nutna. Trní nemůže míti hrozny! — Ústavy založené pověstným protestantem Dittesem nemohou nésti dobré ovoce. — Dittes byl nepřitelem náboženství vůbec a co se týče církve kat. byl naplněn nezkrotitelnou záští proti církvi kat., jenž za svůj úkol životní považoval otrávit náboženského ducha ve školách rakouských. A úkol svůj provedl dokonale. Otrávil náboženského ducha nadobro. Co Dittes naseł, klidíme dnes místo víry nevěru, materialismus, požitkářství!

Že neupřílišňuji, poznáme z toho, že ač mnoho již od té doby se napravilo, duch posud vane ústavy beznáboženský. Ducha poznáme nejlépe z učebnic! — A učebnice na ústavech jsou zpracovány na základech rationalistických. Učebnice paedagogiky, tedy nejdůležitějšího předmětu, spracovány jsou na zásadách nekřesťanské filosofie Herbartovy a Kantovy a na nevěreckých zásadách Rousseauových, Diesterwegových, Dittesových a jiných mužů podobných zásad. Tak na př. učebnice Lindnerova jest prodchnuta úplně duchem naturalistickým, nebere se ohledu na věčný cíl člověka. O Bohu mluví jako všichni naturalisté a pantheisté jako o pojmu neurčitém. O duši mluví též v tom smyslu, jak mluvíti lze o duši zvířecí. Na hřích prvopočátečný, jeho následky, na vykoupení lidstva nebere vůbec ohledu.

Katoličtí paedagogové musí přece mluvíti o cíle člověka nadpřirozém, o prostředcích k tomu cíli, o modlitbě, o přijímání sv. svátostí, o mši sv. atd. atd. O prozřetelnosti Boží, o smrti a posledním soudu nemá Lindner ani zmínky. Podobně vede si v paedagogice opět protestant Niedergesäss — dovolává se všech možných autorit, jako: Luthera, Schillera, Rousseaua, Dittesa atd., ale o Pánu Ježíši Kristu nečiní ani zmínky. Takovými učebnicemi se nevychoávají, leč náboženští indifferentisté a konečně nevěrci.

Nejinak to vypadá i s učebnicemi jinými. Předpojatý člověk by řekl z toho, co jsem zde uvedl, že snad běží katolíkům o to, by míra vzdělání

byla kat. školou snižována. O to nám neběží — toho nikterak nežádáme; my si jen přejeme, aby s rozumem i vůle a srdce bylo zušle chřováno a to zásadami nábožensko-mravními.

A proto se nedivte, že jsme k takým koncům to dopracovali. Učitelstvo pokrokové a soc. demokratické stalo se domýšlivým, pyšným; chová se oproti lidu katolickému, oproti svým představeným a úřadům často až způsobem arogantním, hrubým.

Príslovím stalo se, že dříve ministra propustí, než přesadí pokrokového neb soc. dem. učitele — vlastně štváče. (Konečný) — Jen pohledme do časopisů, které organis. učitelstvo vydává (Věstník), abych tak řekl, do jejich „cechovních orgánů“, jak nízce, hrubě a sprostě o svých představených píší.

Jak odporným a odpuzujícím jest bezměrná domýšlivost organisovaných vychovatelů, s jakou to jinak „prázdné hlavy“ proti kat. lidu, který je vydržuje, který jim to nejlepší, co má, své dítky vlastní svěřuje — opovrhlivě vystupují, ba jemu na schůzích jeho přirozené a božské právo, do otázek výchovy a školy zasahovali, nejen že neuznávají, ale upíratí se odvažují. Naproti tomu ale „tito páni vychovatelé“ až do ochraptění křičí a píší bezohledné články a bez konce, aby svému hladu a žízni po nové zlepšené úpravě platu na tomtěž těžce pracujícím lidu tím nejsprostším způsobem psaní vynutili.

Žádný rozvázný člověk oproti nynější drahotě všech potřeb životních nebude upíratí učitelstvu přiměřený plat, aby bez starosti a stavu svému přiměřeně žítí mohlo, ale jen tehdy, když křesť. lidu dá, což jeho jest: nábožensko-mravní výchovu jeho dítek.

To jsou neblahé a strašné následky našich učitelských ústavů, které tyto, tolikráte do nebe bývalým židovským lžiliberalismem vychvalované, svým protináboženským a protikřesťanským směrem Rakousku k největší škodě katolické mládeže po dobu 40letého svého působení přinesly. A proč k těmto smutným koncům došlo v našem školství? — Proč jsme se dočkali takého znetvoření ústavů učitelských? Proto, že základní říšský zákon školský v sobě chová četné neslučitelné odpory, kterých nepřátelé náboženství a křesťanské školy, dle libosti pro své nízké podkopné práce využítkovali. Není proto nejvyšší čas, bychom k radikální reformě ústavů učitelských, které se svým účelem minuly a potřebám dnešním daleko nevyhovují, přikročili?

Radikální reformu vidím jedině v tom, když přikročeno bude k zřizování katol. konfesijních ústavů učitel., kde by chovanci kat. duchem napříští učitelé vychovávaní byli. Co se osvědčilo v Dolních Rakousích, kde na sněmu katolickém majorita, která v duchu křesťanského názoru světového si vede a pracuje, osvědčuje se i u nás. Pohleďte tam a přiznáte mi, že to líp tam než u nás. A proč? že se postarali časně o katolické ústavy učitelské. A nikdo nemůže o Dol. Rakousích říci, že by vzdělání a pokrok na školách omezovali, právě naopak, dosahují tam lepších výsledků, protože katolické ústavy učitelské vychovávají učitele řádné, pracovité a trpělivé, právě to vychovatele dítek a rádce lidu. Nám také třeba nějakého Dra. Lu-egra neb Dra. Gessmanna! A šlo by to!

Nadějme se, že konečně radikální duch učitelstva moravského, který organisovaným učitelstvem vládne a který ani živilům sebe více liberálním po chuti není, naopak nepohodlným a obtížným se stal, otevře oči kruhům povoláním a přivedí nápravu v tom směru, že počnou konečně ustanovovati za řiditele a učitele na ústavu učitelské jen muže s pevným náboženským přesvědčením. Takým způsobem zmizely by nejen z ústavů síly smýšlení protináboženského a nevěreckého, ale také nebylo by trpěno, aby chovanci odebírali a v čítárně ústavu čísti mohli: „Volnou myšlenku“, „Volnou školu“, „Časopis pokrokového studentstva“, „Havlíčka“ a t. d. a t. d. Když k tomu připočteme časopisy pokrokařské a sociálně-demokratické — které čtou denně — jako „Ducha Času“, „Právo Lidu“, „Červánky“, „Rašple“, „Rovnost“ atd. atd., pak se nedivte, že vládne nynějšími ústavu duch Dítětův. — Hleďte mezi časopisy, které chovanci čtou, třeba časopisy naše jako: „Vychovatelské listy“, „Našinec“, „Hlas“, „Katolický učitel“ a t. d. Marná práce! těchto nenajdete. Pak se ale nesmíme diviti, že učitelstvo protinábožensky vystupuje! — A proč? . . Že nebylo na ústavě vychováno duchem jiným!

Má-li ale nastati náprava, musí učitelstvo nové býti vychováno duchem novým — totiž duchem Kristovým a to dovedou jen a jedině katolické ústavu učitelské. Ideál po uzdravení školství našeho, které je hlavní podmínkou pro opětné pokřesťanění školy, jest a zůstane zakládání kat. ústavů učitelských ve všech zemích říše naší — tedy také na Moravě. Jejich bytí spočívati bude na katolickém duchu, který veškerou výchovu a vyučování chovanců pronikati a prozařovati bude. Čím hlubším a pronikavějším bude tento vliv na nastávající učitele v těchto ústavěch, tím prospěšnější dostaví pak se i jeho účinky. Hlavní a přední podmínkou arcí katolických ústavů na prvním místě musí býti, získati pro ústavu katolické vedle kněží rozhodně katolicky smýšlející učitele a vychovatele laiky, kteří svým náboženským duchem a životem chovancům svým jako zářivým příkladem předcházetí budou; to bude nejvýznačnější znak ústavů těchto od ústavů beznáboženských.

Jakého smýšlení vzdělavatel příštího učitele — takového smýšlení i z ústavu vystupující učitel —: buď dobrý katolík, neb více méně špatný! — Že učební osnovy katolickým ústavům také musí býti přizpůsobeny, rozumí se samo sebou. Více hodin náboženství snad (3), častější návštěva kostela, přijímání sv. svátostí, duchovní cvičení atd., — neb nejen náboženství jako předmět, ale také s ním spojená cvičení náboženská mají pro charakter příštího učitele velkou, ne-li rozhodující důležitost. Možno-li katolické ústavu spojití s konvikty — bylo by nejvýhodnějším. Zůstaly by čisty od žáků takých rodin, které v krvi své ani kapky nemají pro povolání katolických učitelů, které ale přece o přijetí do ústavů i katolických se domáhají, by syny a dívky své zaopatřili. Příkladů v tomto směru máme dost.

Naskytá se otázka, zda úřady školní nebudou zřizování katolických ústavů obtíže činiti? Nebudou a také nesmějí (§ 17. zák. ze dne 21./12, 1867 tomu brání). Otázka druhá, odkud vzít peníze a nekrásti — ? — Co dovedly Dol. Rakousy a Čechy, musíme dokázati i my na Moravě. Jak přinášíme oběti peněžní naší Ústřední Matici Školské, by dítky nepropadly molochu germanisace, tak třeba přináseti vedle vlasti své též oběti církvi, by nepropadly dítky naše molochu nevěry, což horší jest. Sbírký, podpory, dary, odkazy, příspěvky členské, spolky školní, Matice cyrillo-methodějská,

řády atd. musí tu pomoci. — Třeba se jen povznést k pravé výši katolického citění, katolického nadšení a katolické obětavosti!

Kam prý s katolickými učiteli? praví někteří nerozhodní a váhaví. — Kam? — Na katolické školy. — Vždyť je posud nemáme! ale máme již dnes dost — za to nemáme ještě katol. učitelů. O místa se starati netřeba, to se jim postará katolický lid sám. — Věřte, milí přátelé, až budeme mít své katolické učitele, dostatek jich, myslím — že tak mnohý organisovaný — v pokrokovosti své obrátí — přes noc — kdyby dnes řekl katolický lid opravdově — nechceme pokrokáře, sociální demokraty u nás ve škole — uviděli byste ten shon, který by v organisaci nastal, jak by jim hřebínky spadly a jak by své pokrokářské smýšlení v klerikální — neříkám katolické — obratem ruky proměnili. — Proto, přátelé, učitelé! Žádné váhání a odkládání; třeba zahájití podpůrnou činností a agitací ve prospěch Matice cyrillo-methodějské, by k dílu skutečnému — zřízení katolického ústavu — bez omluvy přikročilo. — Katolický lid a nevinné katolické dívky mají dobré právo na kat.

Katolické ústavy bude nezranitelná Achilova pata „Volné školy“ i s jejími tajnými a zjevnými přívrženci v učitelstvu a lidu smrtelně zraněna. — Proto jest svatou povinností každého kat. muže a ženy před Bohem a svědomím dle možnosti podporovati Matici cyrillo-methodějskou. Zřizování katolických ústavů učitelských bude dle mého soudu — nejvznešenějším skutkem pravé misionářské práce, která plného požehnání nebes přinese, jelikož katolickým učitelstvem se veřejné školství dobude a katolickému lidu navrátí. Zřizování katolických ústavů učitelských je jediný prostředek, kterým se učitelstvo, které z většího dílu v táboře zednářské lože se nalézá, opět ke Kristu navrátí, k největšímu učiteli všech časů ku štěstí a blahu mládeže, k útěše křesťanských rodičů a k ochraně a záštitě vlasti nad zarytými nepřátely státu a církve.

P. F. MLÉČKA, katecheta.

Psychologická metoda při vyučování náboženství.

Oni (24. května 1909) bylo tomu právě 40 let, co vydán byl „říšský zákon, jímžto se upravují pravidla ve školách obecných“. Liberální svět bez rozdílu jazyka oslavoval s největším nadšením 40. výročí nynějších zákonů školních a tím ukázal, komu tyto zákony nejlépe vyhovují, komu prospívají.

Při projednávání předlohy těchto zákonů na radě říšské ministr Hasner a jich tvůrčové s rozhodností odpírali od sebe podezření, že by tyto zákony ve svých důsledcích vedly k vypuzení náboženského ducha a výchovy ze škol. Ohražovali se rozhodně proti podobným jich výkladům, považovali je za injurii nebo aspoň nepochopení jich smyslu¹⁾.

¹⁾ Vychovatel XXIV. 1. června.

My ovšem jsme došli dnes ke zkušenostem právě opačným a ventilovaná dnes otázka bez kofessijnosti učitelů nejlépe demonstruje, kam až zavedly zákony tyto učitelstvo pokrokové.

Nedá se upříti, že intelektuelní vzdělání ve škole moderní bereme-li za měřítko počet analfabetů, vzrostlo. Všimneme-li si ale mravní a z našeho stanoviska náboženské výchovy, tu slyšíme všeobecný nářek na spustlost mládeže a stesky na lhostejnost náboženskou. Ano všechny ušlechtlejší snahy člověka, cit, srdce, vůle, smysl pro práci, náboženské nadšení, to všecko otupělo paragrafy nových zákonů, a ony snahy a tužby lepších z učitelů: umění do školy, zavedení ručních prací pro chlapce, protialkoholové hnutí, otázka sexuální, záhada mladistvých zločinců a všechny ty kongresy na záchranu a ochranu mládeže dávají nám za pravdu. Úpadek náboženského života, mizení praktického křesťanství — toť rovněž důsledek dnešních zákonů školských.

Lid přeceňoval výchovný cíl školy. Dítě, které rodičové skoro celý den nevidí — musí chodit do školy — to dítě pustili rodičové ze svého dozoru, jsouce přesvědčení, že škola zastupuje nyní jejich vychovávací úkol; a důsledek toho je, že dítě nábožensky otupělo. Systém vzdělání rozumného, zákon paedagogický: nepodávati dětem ničeho, čemu by nerozuměly, co by nepochopily, byl namířen proti náboženství! Naši předchůdcové nepochopili tento tajný tah proti nám: jsouce ukolébání dobrou shodou s učitelstvem nevšímalí si jeho působení v ohledu nábožensko-mravním, a tak dospěli jsme ke stagnaci náboženské výchovy, která dnes spočívá jedině na nás učitelích náboženství; a tu třeba, bychom uchopili se všech prostředků moderní paedagogiky, bychom volili takové methodické prostředky ve výchově, kterými bychom oživilí nábož. vyučování na jedné straně a kterými bychom impo- novali zároveň dnešnímu učitelstvu na druhé straně.

Vývoj metody vyučování náboženství srovnal bych s probuzením našeho národa. My ohradili se nejprve jazykově, později politicky a dnes jsme ve vývoji národohospodářském.

Tehdy, kdy živá víra kvetla na luzích českých, omezovali se učitelé nábož. na výklad slovný. Methodou analytickou kráčelo vyučování nábož. souměrně se zákony školskými, vzdělávalo jen rozum. Požadavkem naučiti se na paměť, odříkati katechismus a uměti biblickou dějepřevu, byl cíl vyučování vyčerpán. Dnes ale třeba vzdělávati nejen rozum, nýbrž působiti hlavně na cit a vůli dítěte.

Methoda vyučování nábož. není dnes ještě na vrcholu svého vývinu! My to nezapíráme, ale dnešní vření katechetské je důkazem, že toužíme po nápravě, že přejeme si něco dokonalého. Že jsme toho dosud nedocílili, toho vinu nesou opět školské zákony. Zákonem z r. 1869 ztratili jsme třetinu vyučovacích hodin. Látka zůstalo nezměněnou, a tím nakupilo se nám látky tolik, že není absolutně možno látku methodicky správně probrati. Koncentrické vyučování, dle něhož na každém stupni cela látka, od stvoření až do na nebevstoupení — se má probrati, to náramně stěžuje postup methodický.

Byli a jsou mnozí, kteří k uhájení autority církve učící žádají, aby každá katechetka začínala katechismem a především, aby věty katechismu,

i když dětem nejsou srozumitelný, po nich byly žádány. Dr. Knecht správně praví: „Katechismus ist ein Repetitions und Memorierbuch“. Dítě musí nejdříve poznati smysl pravdy nějaké a pak teprve může s ním souhlasiti. Sv. Tomáš praví: „Non enim potest homo assentire credendo aliquibus prae-positis, nisi ea aliquo modo intelligeret“.

Stará metoda považuje zpravidla každou otázku katechismu, za samostatné thema a pojednává o něm dle pěti částek methodických totiž: vysvětlení, odůvodnění, námitky a jich odmítnutí, použití pro život a paraenesa či naučení. Metoda tato je snad pohodlnou — a možno ji užití při opakování na nejvyšším stupni — ale ona právě jest to, již připisuje Dr. Knecht velkou část viny toho, že výsledky vyučování nábož. neodpovídají daleko času a námaze katechetou mu věnované.

„Katechetka není tím, zač často mylně označována bývá, totiž hříčkou s otázkami a odpovědmi; katecheta nesmí se státi jakýmsi ředitelem cirku, který děti jako dressírované pudly nechá skákat obručemi otázek a odpovědí — nikoli! výchovou k samostatnosti pomocí spolupráce musí býti vyučovacím cílem též ve vyučování katechetickém“¹⁾.

Metoda analytická nehodí se pro školu moderní, poněvadž není s to, aby udržela uvolněnou kázeň dnešních dětí. Methodou analytickou pracujeme na nejvýše s 2 třetinami žáků a 1 třetina zůstává v nečinnosti a náboženském neuvědomění. Meth. analytická zachází do detailů, svádí k tradování theologie a nikoli k učení náboženství.

Theologie je věda náboženská. Veliké je ale nebezpečí, že ve vyučování nábož. podává se theologie místo náboženství, zejména u začátečníků. Náboženství je život, ze začátku sponanní; teprve ve věku dospělejším dostávají se reflexe a pak ovšem musí se v nábož. též odůvodňovati, dokazovati, ale jen do té míry, aby každý žák si mohl počít klásti z toho, že to, co již dávno konal, konal nerozumně z povinnosti, nutnosti.

„Národní škola nesmí se státi apologetickým seminářem, kde proti každé pravdě postaví se hned nějaká námitka“²⁾. Věc, kterou stále musíme obhajovati, vzbuzuje dojem slabosti a nedodává právě radosti tomu, kdo ji má. A u dítěte jsou to nejméně rozumové důvody, které mu nábož. pravdu do srdce usadí a mu ji tam zakotví. Katecheta musí mluvit k srdci dítěte!

Postupným vývojem metody vyučovací dospěli mnichovští paedagogové hlavně Dr. Weber a Stieglitz k methodě, kterou nazvali *methodou psychologickou*, a kterou professor Gatterer v Inností nazval *methodou mnichovskou*.

Název meth. psychologická je odůvodněn tím, že odpovídá úplně zákonům psychologickým. Kdežto meth. analytická, která v praxi není ničím jiným než exegeskou slov katechismu nebo analysí textu je nep psychologickou. Název meth. psychologická nepřiléhá úplně k methodě, nýbrž má jen dokázati, že podání pravdy ve formě názoru je psychologickým. Proto upuštěno od názvu psychol. a užívá se dnes u Němců názvu meth. mnichovská — možná že též ad maiorem Germaniae gloriam.

¹⁾ Tibitauzl: Katechetský kurs ve Vídni 1908.

²⁾ Minichthaler II. katech. kurs ve Vídni.

Přecházejí k výkladu metody samé¹⁾ musím promluvit nejprve o *analyse* a *synthesi*. Poněvadž logika a katechetika obou názvů v různém vztahu užívají, vzniká pestrá směsice u výkladů obou termínů. Dle našeho obvyklého pojmenování katechetického je meth. psychologická *synthesi* — dle moderního názvosloví (dle Willmana) je *analyse* a sice vyvozovací *analyse*.

Analyse znamená v logice (dle Willmana) rozbor, rozklad, ale ne rozklad celku v jeho části, nýbrž vyhledání podstaty z jevu, vyhledání všeobecného ze zvláštního, příčiny ze skutku, smyslu z výrazu. Vykládám-li v otázce: co je peklo? pojem za pojmem a vyhledávám-li smysl jejich, pak je to *analyse* a sice *anal. vysvětlovací*. Vykládám-li napřed podobenství o boháči a chudém Lazarovi a vyvozuju z toho nábož. pravdu, pak je to též *analyse*, ale *anal. vyvozovací*.

Synthese znamená v logice skládání, soubor — ale ne skládání celku z částí, nýbrž přidávání bližších určení k nějakému všeobecnému pojmu, postup od příčiny ke skutku, od podstaty k jevu, od smyslu k výrazu. Příklad: na sv. Petrovi jsem ukázal, jak máme zevně svou víru vyznávat. Nyní vyzvu žáky, aby sami jmenovali podobné křesťanské rodiny anebo ukážu žákům, jak sami mají víru svou vyznávat. To je *synthese*. Nejprve vystoupil jsem od zvláštního případu ku všeobecnému pojmu — vyvozovací *analyse*, pak sestoupil jsem od všeobecného pojmu zase k zvláštnímu — to je *synthese*. Zvláštní druh *synthese* je *synth. genetická* čili *historická katecheska*. Ku př. když při 4. přikázání církevním líčím nábož. život prvních křesťanů, jejich horlivost u přijímání sv. svátostí, jak později mnozí křesťané v horlivosti ochabovali, až církev byla nucena dáti přikázání: alespoň jednou za rok.

Posuzujme nyní jednotlivé metody!

Vysvětlovací analyse: „Katecheta dá úkol na příští hodinu zadaný — asi 3-5 otázky dětem celé třídy čísti, při čemž upozorní na správnou výslovnost a naučí klásti důraz. Pak podá slovní výklad oněch výrazů, které dětem jsou cizí, tak, aby děti smyslu otázky tak dalece rozuměly, jak dalece učení na paměť toho vyžaduje. Příští hodinu se otázky nejdříve zkoušejí. Pak začne katecheska. Katecheta začne úvodem. Tento obsahuje udání cíle a spojuje nový předmět s předcházejícím. Pak každá otázka zvláště se projednává, neboť každá otázka tvoří samostatný, uzavřený celek.“²⁾

Vysvětlovací analyse je *nepsychologická*, a „vyučuje-li se výhradně neb převážně v náboženství analiticky, pak jímá děti smrtelně dlouhá chvíle a katechismus stane se jim předmětem nenávisti pro celý život.“³⁾

Metoda tato je *nepsychologická* i z *vnitřních důvodů*.

Jak povstávají pojmy? Zásada praví: *Omnis cognitio incipit a sensu*. Smysly postřehnou nějaký předmět, duše vytvoří si o něm duševní obraz a na základě úsudku a závěru teprve povstává pojem. *Vysvětlovací analyse* ale začíná hotovým pojmem, rozloží ho a na konec přidá ovšem nějaký příklad. To je pochod úplně zvrácený. Tedy již ze stanoviska tvorby pojmů. je nepřijatelná. Jeť znova attentatem na poznávací mohutnost žáků.

¹⁾ Die Münchener methode. H. Stieglitz.

²⁾ Dr. Mennier: Die Lehrmethode in Katechismusunterricht.

³⁾ Noser: Katechetik.

Ve zmíněné zásadě je důraz na incipit. Jedná se o tvorbě nových pojmů. Jsou-li hlavní pojmy známy, pak možno pokračovati methodou analytickou. Při opakování na vyšším stupni možno jí užiti. Ač i na nejvyšším stupni máme hleděti vždy něco nového podati. Pouhé přemýšlení starého je zhoubou zájmu a tedy i zhoubou vyučování. I zde třeba názoru, příkladu, ne k vysvětlení, ale ku tříbení úsudku žáků.

Katecheta má ale ještě jiný a ne méně důležitý úkol. Přivrženci metody analytické počínají si, jakoby katecheta měl se zabývati jediné pojmy a poučkami, nikoliv, on má též buditi náboženské city a těmito pocity má působiti na vůli. Chybou je tedy, myslí-li se, že cesta k srdci jde hlavou. Exempla trahunt. Není lepšího prostředku působiti na mravní síly jako ná- zorný příklad.

A proto vysvětlovací analýze je nep psychologická, neb zanedbává výchovu citu a výchovu vůle.

Katecheska, která vychází od mrtvých pojmů a suchých slov, ta má neblahý vliv na děti. Přidaný příklad na konec nebo mravní naučení tento vliv nezničí. Místo chuti a lásky k učení vyvolá v dětech odpor k učení a tím samým nechť k náboženství. Proto praví již sv. Jeroným: „Především třeba se vystříhati, aby dítě nepojalo nechť k učení. Čemu se má učiti, to se musí líbiti, aby učení mu nebylo na robotu, nýbrž zábavou, aby mu ne- bylo přinucením, nýbrž dobrou vůlí.“

Pravidlem při vyučování náboženství má býti vyvozo- vací analýze a tím jsme u podstaty metody psychologické resp. mni- chovské. Základním pravidlem meth. psych. je: každá katecheska má býti methodickým celkem. Tedy pojmy, které k sobě patří, me- thodická jednotka ku př. vlastnosti víry, milostí sv. přijímání. Katecheta dělá si na počátku roku osnovu učiva. Na hodinu případnou 3—5 otázek kate- chismu a ty se probírají jak po sobě následují, ať spolu souvisí či nic. To je špatná praxe! Katecheta má myšlenky dětí slučovati a ne je rozptylovati.

Dalším požadavkem meth. psychologické jest: každá katecheska má pět stupňů: 3 hlavní a 2 vedlejší: Příprava s udáním cíle, podání či názor, vysvětlení, shrnutí a užiti.

1. První vedlejší stupeň je příprava a udání cíle.

Veliký význam při vyučování mají appercepce a asociace pojmů, zařazení nových představ a pojmů mezi známé, již nabyté. Čím bohatší pomůcky appercepce, tím snaze a jistěji ujímá se nové učivo. Jak- mile dítě slyší něco nového, oživne okamžitě. Staré představy se vynoří, uvítají nové, spřátelí se, spojí se. První otázkou při nové katechesce má býti: co vědí již děti z nového učiva? Jednám-li v příštích proti víře, zo- pakuju napřed vlastnosti víry. Příprava tedy k učivu novému je tedy vždy opakování, navázání na učivo známé, zpravidla na učivo poslední hodiny.

K přípravě pojí se cíl, předmět, o němž se pojednávati má tak, aby dítě vědělo, o čem se bude jednati, kam se povede; jinak myšlenky jeho těkají, věc vedlejší považuje se hlavní a naopak. Zároveň vzbudí se v nich zájem, touha: to bych rád věděl.

2. První hlavní stupeň je podání nové pravdy. Toto má se státi jednotným názorem. V tom spočívá zvláštnost meth. psychol.

Středem katechesky je nějaký příběh. Možno-li z biblické dějepavy, nutno-li ze života svatých nebo z církevního dějepisu, nebo z církevního života vůbec. Ale též obraz nebo událost ze života dětského je na místě, zejména na nejnižším stupni. Má-li katecheska historickou povahu ku př. z mrtvých vstání Krista Pána, ustanovení nejsvětější svátosti oltářní — pak je podání určeno samo sebou. Má-li se projednávat nějaká nauka, pak třeba takového názoru, který novou pravdu konkrétně, zrovna zosobněně vystihuje. Ale k čemu jednotný názor? Tím totiž docílí se nejjistěji obojího účelu katechesky — vzdělání rozumu i výchovy vůle. Názor je nejkratší cestou k porozumění. Co mnoho slov neobjasní, to ozřejmí jediným příkladem. Ovšem i z více malých příkladů srovnávání docílíme jasných pojmů. ale tento postup je zdlouhavější a pro pojetí žáků obtížnější. Náznorný příklad je však nejlepší prostředek, jak působiti na cit a cítem na vůli. Vidí-li dítě krásu a požehnání ctností plasticky před očima, pak budí to v nich zalíbení a touhu působí mocně na jejich vůli. Patří-li na neřeš v její ošklivosti a zhoubě, pak vyvolá to v nich bezdečně ošklivost, nechuf a odpor. Příklad nesmí býti příliš krátký, neboť pak nedovede uchvátiti mysli. Srdce potřebuje k tomu času než se rozehřeje.

Proto při nových pojmech vždy nové příklady voliti. I při opakování látky sebeznámější vždy užiti, možno-li nových názorů. Jak působí to na děti v 6. školním roce, vykládám-li 3. přikázání Boží a oživím jim předmět tak známý líčením bohoslužby v katakombách. Děti s největším napjetím poslouchají a mimoděk vzbudím u nich pocit zahanbení a úmysl: budou horlivější, byli-li v konání povinností svých vlažnými.

Převládá názor, že katecheska má působiti nejdříve na rozum a pak teprve na srdce. Není tak správně. Celá katecheska má celého žáka upoutati. A to dovede právě meth. psychol. Neboť nač rozlučovati rozum a srdce, když patří dohromady a když obé má zároveň býti vzděláno.

3. Druhý hlavní stupeň je výklad, tvorba pojmu. Co se vysvětluje? Nikoliv otázka katechismu, nýbrž konkrétní, přednesený příklad, ale pomocí katechismu. Jako sochař z hmoty sochu, tak vytvoří katecheta z příkladu odpověď katechismu; dlátem v jeho ruce jsou slova katechismu. Nesnadný výraz katech. zamění se za snadnější a slovo katechism se pak zamění. Příklad! Při vlastnostech víry užil jsem za názor sv. Petra. Při výkladu nevolím všeobecných příkladů, nýbrž držím se konkrétního příkladu. Jaká byla víra sv. Petra? Při tom vyvozují se výrazy katechismu. Pak teprv řeknu všeobecně: jaká musí býti naše víra?

Výklad sám podává i důkazy pravdy. Obecné námitky proti některé pravdě mohou se hned při výkladu vyvrátiti. Všeobecně vzato: nesmí se apologetický a polemický moment přeháněti, neb děti nemají pochopu ani zájmu pro to.

4. Po výkladu následuje druhý vedlejší stupeň: s h r n u t í. Je to protější k udání cíle. Již za výkladu napíšou se hlavní body katechismu na tabuli. Je to velmi výhodné. Tento krátký přehled usnadňuje podstatně zapamatování si pravdy a zároveň memorování učiva. Cíle katechesky tím dosaženo. Získané pravdy se opakují a hned čtou se otázky z katechismu. Dalšího slovního výkladu netřeba, nanejvýš výklad věcný. Memorování nečiní obtíž, neb většinou alespoň lepší žáci naučí se látku aspoň z polovice již při výkladu.

5. Poslední stupeň — třetí hlavní — je užití. Vysvědčené pravdy mají se státi trvalým majetkem dětí. Ony nemají ale zůstatí mrtvým kapitálem, nýbrž mají užitek přinéstí pro život. Na tomto stupni sestupují poznávací mohutnosti žákovy a sice postupem symthetickým se všeobecných pravd při shrnutí nabytých ku případům a pravdám zvláštním a sice ze života vůbec, ze života dětského zvlášť. Rovněž vůle přechází ze všeobecných předsevzetí k předsevzetí zvláštnímu, neboť známo z morálky, že všeobecné předsevzetí nemá žádné praktické ceny.

„Umíní-li si dítě v náboženství, že raději všecko chce obětovati, než by Boha hříchem urazilo, pak toto předsevzetí bez určitého specialisování nemá žádné ceny. Nejbližší neděli dá se za 2 skleněné kuličky svěstí od návštěvy mše sv., aniž by při tom pomyslelo, že svůj úmysl porušilo“¹⁾). Proto, má-li úmysl býti officax, pak musí se odnášeti k případům specialním a k tomu napomáhá právě poslední stupeň užití. Není ovšem možno vždy všecky případy dětem uvéstí, ale nutno aspoň pojednati o těch, které v praxi, v životě dítěte nejčastěji se vyskytují. Není třeba omezovati se jen na příklady ze života dětského. Ale aby se přešlo z předsevzetí ke skutkům, k tomu třeba často a často k učiněným předsevzetím se vraceti a při dané příležitosti, při projednávání latky příbuzné staré poznatky a učiněné předsevzetí obnovovati.

Methodě psychologické činí se mnohé výtky. Podkladem jejím je patero formálních stupňů stanovených Herbartem a vypěstěných Zillerem. Osnova metody vznikla tedy na půdě akatolické.

Než „dobré musíme bráti všude, kde je najdeme. I od nepřítelů můžeme se naučiti dobrému. Je-li moderní paedagogika nekřesťanskou, nemusí býti nekřesťanskou také její metoda“²⁾).

Methodě psychologické činí se výtka racionalismu. Hned při jejím objevení nastala veliká literární půtka vedená hlavně zastanci meth. analytické. „Zásada názornosti je hrobem křesťanské víry; mnichovským spolkem katechetů zastupovaná a hájená meth. synthetická je necírkevní, poněvadž ohrožuje víru“³⁾) Tak a podobně vytýkáno methodě této. Než výtky tyto jsou nesprávnny. Každý učitel náboženství je si vědom, že víra, naděje a láska jsou ctnosti nadpřirozené, na křtu sv. od Boha do duše vlité, a že tedy každý pokřtěný člověk má jistou vnitřní, nadpřirozenou, Duchem sv. posvěcenou mohutnost nazírací.

Příklady, kterých metoda užívá za názor, berou se nejvíce z Pisma sv. tedy z nadpřirozeného pramene zjevení. A když i ze života svatých nebo i z některého úplně přirozeného pramene poznání vzaty jsou, pak nemají za účel odůvodniti učivo, nýbrž jen znázorniti, objasniti nadpřirozené pojmy. A k tomu jsme zavázáni! Sv. Tomáš praví na místě již jednou citovaném: Non enim potest homo assentire credendo aliquibus praepositis, nisi ea aliquo modo intelligat.

Meth. psychol. má své vady — jako meth. nová, dosud důkladně nepracovaná. Předně není ještě dnes dosti vhodných příkladů, abychom mohli

¹⁾ Dr. Weber II. katech. kurs vídeňský.

²⁾ Farář Schramel: das Princip der modernen Anschauung und die Anschauung im Religionsunterricht.

³⁾ Katecheta Schneller: „Die Methode des Religionsunterrichts in der Volksschule“.

každou pravdu touto methodou probíráti. A proto příprava na katechesku vyžaduje mnoho času a dobrých vzorných katechesek (dr. Weber, Stieglitz).

Skutečnou vadou její jest, že žádá v každé hodině náboženské jednotný celek s hledem k názoru. Seskupení methodického celku může se státi buď dle pojmů nebo dle názoru. Poněvadž meth. psych. jen jediného příkladu užívá za názor, tu chce, aby ty pravdy náboženské vzaty byly za jednotný celek, které z tohoto příkladu lze vyvoditi. Tím ale padá vlastně jednotnost jedné hodiny. Neboť, vezmu-li ku př. za názor ku křivému svědectví příběh o Susanně, tu krásně vysvětlím daný úkol, ale mám-li postupovati jednotně s hledem k názoru, pak vytaví se mi aspoň 6 pojmů, které z tohoto příkladu mohu odvoditi: pohoršení, bázeň Boží, statečnost, pomluva, důvěra v Boha atd. Následkem mnohých pojmů mizí jednota a u dětí nelze vyvolati určitých úmyslů, předsevzetí do budoucna. (Dokončení příště.)

VERITAS.

List ze Slezska.

Planému pokrokářství dal nedávno pokrokový „Slezský Věstník“ následující vysvědčení z mravů:

Kriminalita na Ostravsku roste víc a více.

„Ostravsko je krajem nebetyčného kapitalismu, ale zároveň i pouští sociální a mravní bída. Jest pařeništěm odvážných pirátů, kteří citíce zde ne-spravedlnost, stávají se jitřící ránou společnosti lidské. Najdete je ve společných púlnočních orgiích ve smrdutých hnojnicích — židovských krčmách — jichž vzduch odhání každého, aby nebyl postříkán jejich špínou. Jsou tu řady zlodějů, vrahů, lupičů, kapsářů, kuplířů, rváčů, trhanů atd. Najdete tu všechny národnosti v železném objetí zvířeckosti. Všechna stav, všechna autorita, všechna práva lidská jsou jim ničím. Jich život proměnil se ve hnilobu! Nedivme se!

Kam jít, když není práce a doma bída, hlad? Jak nekrást, když ti, kdo je chytají, dávají zavírat, je podvádějí a okrádají o miliony? Ráj kapitalistů je podmíněn peklem vyděděných mass, Věznice kraj. soudu v Novém Jičíně jsou přeplněny „zbožím ostravským“ tak, že nedávno 50 vězňů rozváženo po Opavě, Brně a Uh. Hradišti. Zřízení krajského soudu v Mor. Ostravě je nezbytnou nutností.“ — Psáno 11. prosince 1909.

Odkud to?

Je přece Ostravsko sídlem nejradičálnějšího pokrokářství, pokrokářské intelligence, pokrokářských až hrůza spolků (i dvou politických!) zlaté soc.-demokratické internacionály, školských i státních paláců pokrokového učitelstva, pěveckého spolku „Záboj“, který před několika lety vydověpěl církevní zpěv ve chrámech i na hřbitovech (třebas i zemřelému kollegovi!) a jehož jeden člen učitelský podal na zem. učitelské konferenci v Opavě návrh, aby mladšímu učitelstvu zákonem zakázána byla služba varhanická.

Na Ostravsku zavládl tak radikálně pokrokářský směr, že každá zmínka jen o náboženství dává popud ku kaceřování našince z klerikalismu, lidu

nepřátelského a vyloučení z moderní pokrokové společnosti. Ostravsko je eldorado pokrokářství a soc. demokracie i pokrokářské žurnalistiky, o jejíž representantech podáme brzy zprávu. Z Ostravska vycházejí po delší dobu již nositelé osvěty do okolních okresů lid uvědomovati a osvěcovati, na Ostravsku je patrná snaha znocniti se za každou cenu vedení věci slezských v politice i veškerém ostatním životě veřejném. Rolnické Frýdecko a Opavsko vyhlášeno za nepokrokové a potřebné co nejvíce „osvěty“ ostravské.

Nuže, jak ta osvěta tam vypadá, pověděl právě pokrokový „Slezský Věstník“ tak důkladně, že trudno našinci u srdce nad tím „osvíceným“ lidem ostravským. Nemá tento „osvícený“ lid co do mravní ceny v celém Slezsku ostatním sobě rovna!!!

Klidný chodec není tam za bílého dne jist před srážkou, zbitím nebo přepadením. Po ulicích a příkopech válejí se denně a hlavně po výplatách „osvícení“ ostravané s židlíkem v třesoucí se ruce a spítí pod obraz boží. Nevěštky, lichváři, židovští i nežidovští krčmáři mají tu hody, alkoholu a doutníků odbude se v revíru ostravském tolik, co sotva v celém ostatním Slezsku! Bordelářství a j. smyslné zábavy jsou tu v rozkvětu.

Velice by se mýlil ten, kdo by věřil, že tato zpustlost zaviněna je skutečnou chudobou a nevědomostí lidu!

I ne! Nikde na venkově se tolik nečte jako tu. Od socialistického školáka až po starce vše hltá čtené tu vycházející denní listy „Duch času“, „Hlas lidu slezského“, „Ostravský Denník“ atd., že 12letý kluk ostravský je mazanější v různé vědě i politice než venkovský rolník. A výdělky —? Každý poněkud bedlivý dělník ostravský je co do výdělku lepší na tom než dělník venkovský a denní výdělek 5 K není nic zvláštního, docíluje ho veliká většina. Je také faktum, že chudoba dělnická není příčinou soc. zla a mravní zpustlosti na Ostravsku, nebo větší chudoba panuje v hornatých krajích našeho Slezska a přece mravní poměry jsou tu při nejmenším — normální.

Ale ta výchova lidu, hlavně dělnického, na Ostravsku!

Soc.-demokratičtí šarlatani zbavili lid svědomitosti i prostomilých mravů štvouce jej stále proti jiným třídám a lichotíce jeho mravům i nemravům. Pokrokářská inteligence a žurnalistika sesměšnila mu všechn cit náboženský.

Obé strany pak jako svorně ruka v ruce viděly a vidí dosud úkol svůj vůdčí jen v šíření vědomostí a nezáživné učenosti z různých oborů kdejakého vědění považující však za šosáctví a zpátečnictví šířiti i zdravé zásady ethiky vychovatelské a národohospodářské vědy, potřebu prostomilých mravů a obyčejů a úcty k pravé lidské svobodě i právům jiných.

My dnes označiti můžeme mravní a socialní stav českého lidu na „osvíceném“ Ostravsku za morální bankrot pokrokářských kruhů.

ROZHLEDY.

Rozhled vychovatelský.

—m— **Hračky výchovným prostředkem.** Prosinec je nejočekávanějším měsícem dětí. Sv. Mikuláš a Ješíšek naložil jim, po čem srdečka jejich touží. Leč bohužel, že právě v těch nakupených hračkách přichází první ná- kaza charakteru dítěte. Nenaučí se šetřiti, všecko zkazí a rozbije. Nedávejme dětem hračky vzácné, nedávejme jim hračky hotové, nýbrž takové, aby měly s nimi „práci“. Scharrelmann praví ve skvostné knížce: „Fröhliche Kinder“: „Nejlacinější hračky jsou nejlepší. A nejlacinější jsou právě ty, které nic nestojí, věci to, které patří k dennímu okolí dětí, s nimiž vyrůstají. Mnoho dnešních dětí ještě se nenaučilo hráti. Oni umějí se bavit jen hotovými hračkami. Než hotová hračka brzy se omrzí. Přemnohé hračky jsou příliš jednostranné, proto brzy ztratí svou přitažlivost. Děti nemohou s nimi si hráti dle své chuti. Hrající si chlapec musí býti páne m své hračky. Hračka nesmí u dítěte činiti nároky na dobré zacházení. Čím více způsobů, jimiž si může dítě hráti, tím více nabádá se jeho vynalézavost a fantasie, tím se více líbí.“ — „Dnešními hračkami“ praví Rosegger v knize „Alpensommer“ „ne- učí se děti ničemu jinému než ničiti, kaziti“. Scharrelmann radí, aby se dětem dal jen materiál k hračkám: černé prkno s křídou, kousky dřeva, kladívko, hřebíky, barevný papír, lepenka, barvičky, niti — a dítě ať přemýšlí, co by se dalo z toho nejlépe zrobiti! Je to ovšem ideál a dnešní děti by se pěkně poděkovaly za takovou nadílku!

—m— **Nabádejme děti k úctě!** Patrik Sheehan v irském románě „Lukas Demelge“ krásně praví: „Úcta je tajemstvím veškerého náboženství a veškerého štěstí; bez úcty není víry, není naděje, není lásky. Úcta je zá- kladem každého z desatera Božích přikázání na hoře Sinai: úcta k Bohu, úcta k bližnímu, úcta k sobě. Úcta je základem pokory, zachovává zbožnost a chrání čistotu. Úcta k Bohu a ke všem co s ním souvisí: k jeho služeb- níkům, jeho chrámu a jeho službě — to je náboženství. Úcta k bližnímu, jeho majetku, jeho osobě, jeho statku, to je poctivost. Úcta před sebou. Čisté tělo, čistá duše — to je čistota. Satan je proto satanem, že nezná úcty! — Každý nevěrec byl dosud neuctivým a posměvačem. Vtipkař, hlasitý smíšek, tupitel nemají podílu na království nebeském!“

—m— **Co čte školní mládež?** Zdá se, že již ji nelákají a netěší indi- ánské romány, nasytila se již „Buffalo-Bil“ nyní čte detektivní romány, které naplňují mysl fantastickými plány, srdce otupují a cit úplně pošlapou. Než všechna tato „literatura“ nenadělá tolik mravní zkázy — jak do módy přichá- zející u školáků(!) „Zapovězené ovoce“. Na 70 svazeků vydal jich již na- kladatel Rudolf Storch, knihkupec v Praze a samé pěkné! „Svůdná žena“, „Tajemství její košilky“, „Děvče pánovi k ruce“, „Když ženuška odejde“, „Nápoj lásky“, „Panenské lože“ atd. — A na konci knížky jako ohromný morální pohlavek doporučuje se spisek: „Samohana (onanie) a její následky“! Podrobné vylíčení následků onanie a prostředků na zamezení tohoto zla! Zna- menitým prostředkem k zamezení této smrtící nákazy by bylo — nevydávat takové spisy, které mládež přímo svádí k tomuto hříchu. Knížečky stojí 30

halěrů, chlapci spoří, knihkupci vystaví za okno takové a podobné bahno — a mládež potajmu hltá takovou morovou četbu. Nač vydávají se zákony pro mladá provinilce, nač pořádají se kongresy ku záchraně mládeže spustlé, když nesáhne se na kořen zla!

Výchova tělesná a hygiena.

Kouření školních dětí. V Amsterdamě zjistilo se oběžníkovým dotazem asi na 1700 učitelů a učitelek tyto údaje ohledně kouření mezi školní mládeží: Z 23.789 hochů kouřilo občas 35%, pravidelně 17% a tabák žvýkalo 2%. Z 2689 hochů mezi 6. a 7. rokem stáří kouřilo jich 2262 čili 20%, pravidelně kouřilo 415 čili 7%; 2% těchto chlapečků žvýkalo pravidelně tabák. Nejvíce takových dětí je na školách v chudých čtvrtích dělnických. Jednohlasný úsudek učitelstva o vlivu kouření na děti zněl: Hoši-kuřáci jsou vesměs otupělí, nepozorní, jsou nejhoršími žáky ve třídě, píší špatně a třese se jim při psaní ruka.

Péče o čistotu žactva. Vídeňská obec věnovala školní mládeži 300.000 volných lístků do lidových sprchových lázní. Průměrně se dostane každému dítěti 4 lístků. Vstupenky vydávají se ve škole.

Sportovní hry na universitě. C. k. ministerstvo kultu a vyučování schválilo usnesení akademického senátu c. k. české university v Praze, kterým byl asistent reálky v Praze III. Ant. Křištof ustanoven učitelem sportovních her na české universitě.

Nositi náušnice pokládá dr. D. Panýrek za stejně bláhový zvyk, jakému se podívujeme u polodívokých žen v Africe, jež „ozdobují“ si boltce, pysky a nos dřevěnými špalíčky. Nehledě ani k tomu, že náušnice bývají často dosti problematickou ozdobou, nedoporučuje nositi náušnic proto, že při propichování boltců a zavádění náušnic stalo se již přemnoho případů nákazy tuberkulosou, příjící a růží. Nákaza může vzniknouti buďto nástrojem, jímž byl lalůček probodnut, protože na něm lpěly mikroorganismy, obloučkem náušnic, který se protáhne ranou, nebo konečně z rukou operovaného dítěte, když sahá na čerstvou ránu prsty, jež se před tím dotýkaly produktů tuberkulosních, syfilistických (na př. sahaly na kliky, přicházely ve styk s prachem nábytku, načiní atd.) Nebezpečí nákazy se zvětšuje, provádějí-li tyto operace holiči, zlatníci nebo rozličné báby po venkově a zavádějí-li se náušnice nečisté, často po tuberkulosních nemocných zděděné, nevyvařené. O těchto okolnostech má děti poučiti škola. Je to ovšem poněkud choulostivé jako s kouřením u chlapců. Vidí-li žák svého učitele všude s doutníkem v ústech a žačka náušnice v uších své usněrované učitelky, je potom ovšem všecko horlení marné.

—m— **Střídejme místa žáků!** V době zimní pocífuji žáci někteří více než kdy jindy nevýhodu svého místa. Jeden sedí u kamen, tedy v horku, druhý u okna, tedy na průvanu, jiný v mezistění, tedy ve tmě. Jak k tomu přijde žák, aby po celou dobu měl místo tak nevýhodné a nezdravé? Odpomůže se tomu, když žáci každý týden v pondělí, si místa vystřídají: žák sedící na levém kraji lavice sedne si na pravý kraj a všichni se o jedno místo posednou. Pak se, sedí-li v lavici o 4 místech, za měsíc vystřídají a zkusí tak

všichni výhody i nevýhody každého místa. Nejen z hygienického, ale i z pedagogického stanoviska se to doporučí.

Školní lékaři působí v 319 školách v Čechách: ve 274 českých a 45 německých. Školní lázně má 36 škol českých, 20 škol německých.

Učitel a alkoholismus. Slavný norský spisovatel Björnsterne Björnson napsal: „Učitelé měli by se pokusiti, zdali by nemohli k vůli mládeži, to jest v zájmu národa, zdržeti se úplně požitku tabáku a alkoholu, aby tak sami byli vzornými apoštoly nauky, již hlásají. Pak bylo by lze doufati ve zdravější mládež a zdatnější národ. Kdo se necítí schopným předcházeti tímto příkladem, nebuď učitelem“.

Zprávy.

„Katolický učitel“ vycházeti bude od Nového roku jako čtrnáctidenník za 4 K ročně. Administraci vede p. nadučitel M. Koutný v Krčmani u Olomouce. „Katolický Učitel“ koná tolik záslužné práce o uvědomění lidu v otázce školské, že zasluhuje opravdu, aby byl odebírán v každé rodině, které záleží na zdárné výchově dítek. Doporučujeme.

Z katolického světa. (Svaz německých učitelů katolických v Rakousku) konal nedávno valnou schůzi ve Vídni. Svaz obsahuje 27 učitelských spolků s 6500 členy. Hlavní pozornost vzbudila přednáška učitele Zlalingera, který ukazoval, jak vyučování světských předmětů odtržené od náboženského vyučování rozpořfuje svědomí dítek.

—m— **Žkouška způsobilosti učitelské v Bavorích** smí se odbyvati dle nového zákona až po 4 letech učitelské praxe a zajímavé je, že nebude se odbyvati na ústavech učitelských resp. učít. seminářích, nýbrž před zvláštní kommissí sestávající ze školních inspektorů, učitelů seminárních (cvičných), nadučitelů a nadučitelek a zástupců církví s právem hlasovacím, za předsednictví vládního školního rady (okresního hejtmána). Rozšířeno je též na učitelky, které dosud zkoušky způsobilosti neskládaly.

Boj o školu začíná zase rozvlňovati hladinu pokrokové Francie. Utvořilo se tam nyní na popud strany katolické sdružení „Entente catholique“, které má za vedení royalistů, bonapartistů a umírněných republikánů převzítí vedení v boji proti světské škole.

Analfabeti v evropském vojsku. Mezi evropskými vojny jest dle nejnovějších statistik analfabetů v procentech. V Německu 0·02, ve Švédsku a Švýcarsku 0·1, v Dánsku 0·2, ve Velké Británii 2, v Nizozemí 2·1, v Rakousku-Uhersku 22, v Itálii 31·3, v Bulharsku 52·7, v Rusku 61·7 v Rumunsku 69, v Portugalsku 70, nejvíce pak v Srbsku 79·6 procent.

„Vychovatelské Listy“

---

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. :: Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. :: Za redakci a vydávání odpovídá Robert Veselý ve Strážnici. :: Administraci vede Fr. Zajíc, učitel ústavu pro hluchoněmé v Ivančicích. :: Expedici obstarává knihtiskárna Roberta Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace. :: ::

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.